

Üniversite Anlayışındaki Değişim: Birinci Nesil Üniversiteden Dördüncü Nesil Üniversiteye¹

Ali Rıza Erdem

Prof. Dr., Pamukkale Üniversitesi, Eğitim Fakültesi

“Toplumu bilgilendirme konusunda üniversitelere büyük görevler düşmektedir. Üniversite “sırça bir saray değildir”, ulaşılabilir ve elde ettiği bilgileri toplumla paylaşan bir kurumdur. Çünkü “bilim ve bilgi herkes içindir.” Elde edilen bilgiler halkla paylaşıldıkça bir işe yarayacaktır, bir sorunun cevabı bulunacak, bir problemin çözümünün bulunmasında katkı olacaktır. Paylaşılmayan ve kullanılmayan bilginin hiçbir anlamı yoktur.”²

Üniversiteler toplumda önemli ve saygın bir yere sahip yükseköğretim kurumlarıdır. Üniversiteler gerçekleştirdikleri ileri düzeydeki araştırmalar ve küresel ölçekli eğitim faaliyetleri ile topluma liderlik eden kurumlardır. Üniversitelerin kurulma amaçları arasında, bilgi sahibi olmak, aydınlanmak, gerçeği araştırmak, öğrenmek ve anlamak için çaba göstermek bulunmaktadır. *Üniversiteler toplumsal gelişimin merkezindedir.* Üniversiteler, toplumların kalkınmasında, gelişmesinde ve saygınlığında, öncü; ekonomik ve siyasal yaşamında en etkin rol oynayan bir kültürel iletişim merkezidir. Üniversiteler yöresel, bölgesel, ulusal ve küresel olarak toplumların sosyal ve ekonomik refahı için yaşamsal bilgiyi yaratır, korur ve yayar³.

Üniversiteler gittikçe karmaşıklaşan toplumda değişik roller üstlenmektedir. UNESCO⁴ üniversitenin rolünü şöyle tanımlamıştır: *“Sosyal gelişimde, ekonomik büyümede, rekabet edebilir mal ve hizmetlerin üreti-*

1 Ali Rıza ERDEM, Pamukkale Üniversitesi, Eğitim Fakültesi

2 Erdem, A. R. Başlarken, Eğitim Üzerine, DEHA20 Gazetesi, 25 Ekim 2000 Çarşamba, s. 11

3 Güler, A. (1994) Türkiye’de üniversite reformları, Ankara: Adım Yayıncılık; Gerçek, Z. (2011) Bütün, parçaların toplamından daha fazladır, Yükseköğretim ve Bilim Dergisi, 1 (1), s.39-42; Toğrol, E. (2012) Üniversitelerdeki gelişim: Britanya yükseköğretim sistemi, Yükseköğretim Dergisi, 2 (1), s.56-59; Erdem, A. R. (2013) Bilgi toplumunda üniversitenin değişen rolleri ve görevleri, Yükseköğretim Dergisi, 3 (2), s.109-120

4 1996

minin desteklemesinde, kültürel kimliğin şekillenmesi ve korunmasında, sosyal bağın sürdürülmesinde ve nihayet yoksulluğa karşı mücadelede ve barış kültürünün desteklenmesinde yükseköğretim, yeri doldurulamaz bir unsurdur".⁵ Bolonya süreci⁶ çerçevesinde Avrupa Üniversiteler Birliği (EUA)'nin (2001 yılında İspanya'nın Salamanca şehrinde yapılan toplantıda "Avrupa Üniversiteleri Derneği" ve "Avrupa Birliği rektörler Konferansı" birleştirilerek oluşturulan kurum) 28-30 Mayıs 2003 tarihleri arasında Graz'da yaptığı "II. Avrupa Yükseköğretim Kurumları Konvansiyonu"nda oluşturulan Graz Deklarasyonu'na göre "*üniversitenin rolleri*" şunlardır: (1) Üniversitelerin kamu sorumluluğu olarak kalmasını sağlamak. (2) Araştırmayı yükseköğretimin ayrılmaz bir parçası olarak görmek. (3) Sağlam kurumlar oluşturarak akademik kaliteyi yükseltmek. (4) Hareketliliği ve sosyal boyutu geliştirmek. (5) Kalite güvencesi içinde bir Avrupa için bir politika çerçevesinin geliştirilmesini desteklemek. (6) Üniversiteler olarak reformun merkezinde olmak. Aydın'a⁸ göre bilginin; üretim, deneme, paylaşma, yayınlama ve uygulama süreçlerinin tümünde üniversitelerin temel rol oynaması beklenmektedir. Erdem'e⁹ göre üniver-

5 Günay, D. (2007) Yirmibirinci yüzyılda üniversite, Editör: Coşkun C.Aktan, Değişim çağında yükseköğretim içinde s.78,79, Yaşar Üniversitesi Yayını, İzmir

6 Yükseköğretim alanındaki en önemli gelişmelerden birisi de "Bologna Süreci" dir. Avrupa Birliği ülkelerinde uygulanan yükseköğretim sistemlerinin birbirlerine yakınlaştırılması, uyumlaştırılması ve üye ülkeler arasında eğitim ve araştırma alanında işbirliğinin artırılmasına yönelik çalışmalar 1998 yılında imzalanan Sorbon Deklarasyonu ve özellikle 1999 yılında yayınlanan Bolonya Deklarasyonu sonrasında hız kazanmıştır. Bolonya süreci Avrupa'da yükseköğretim sistemlerinin birbirlerine yakınlaştırılması, harmonizasyonu ve Avrupa ülkeleri yükseköğretim kurumları ve tüm paydaşlar arasında işbirliğinin artırılması amacıyla yönelik bir süreçtir. Bologna süreci 19 Mayıs 2001 yılında imzalanan Prag Bildirisiyle yükseköğretim sistemleri için oldukça kapsamlı reformları içermektedir. Bu reformların en temel gerekçeleri olarak, Avrupa yükseköğretim sistemlerini daha rekabet edebilir ve tercih edilir bir konuma getirmek ve özellikle de Amerikan üniversitelerinin öğretimdeki baskın rolüne karşı, Avrupa üniversitelerinin yeniden yapılandırılmasını sağlamak sayılabilir. (Davoudi, S. & Ellison, P. (2006) Bologna Survey 2006, Oxford Brookes University; Aktan, C. C. (2007) Sorbon'dan Bolonya'ya, Berlin'den Bergen'e: Avrupa'da yükseköğretim sistemlerinin harmonizasyonu ve yeniden yapılandırılmasına yönelik reform çalışmaları, Değişim çağında yükseköğretim, Yaşar Üniversitesi yayını, İzmir, İnternette 21.03.2008'de <http://www.canaktan.org/egitim/bolonya/aktan-bolonya.pdf> adresinden alınmıştır.; Kuyumcu, A. & Erdoğan, T. (2008) Yükseköğretimin toplumsal değişmeye etkisi, Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 35: s.240-250). Türkiye Bolonya sürecine 2001 yılında dâhil olmuştur.

7 Durukan, H. (2004) Ülkemizin kalkınmasında çağdaş üniversitelerin yeri, Erzincan Eğitim Fakültesi Dergisi, 6 (2), s.19-25; Aktan, C. C. (2007) Sorbon'dan Bolonya'ya, Berlin'den Bergen'e: Avrupa'da yükseköğretim sistemlerinin harmonizasyonu ve yeniden yapılandırılmasına yönelik reform çalışmaları, Değişim çağında yükseköğretim, Yaşar Üniversitesi yayını, İzmir, İnternette 21.03.2008'de <http://www.canaktan.org/egitim/bolonya/aktan-bolonya.pdf> adresinden alınmıştır; Froment, E. Graz Deklarasyonu 2003 (Berlin'den İleri: 2010 ve Ötesinde Üniversitelerin Rolü), Çevirenler: Esra Derle & Emine Bol Yazıcı, İnternette 21.03.2008'de www.bologna.gov.tr/documents/files/TemelBelgeler/GrazDeklarasyonu.doc adresinden alınmıştır.

8 Aydın, R. (2010a) Çağdaş üniversite, İnternette 09.05.2013'de <http://ramazanaydin.com/2010/03/22/94/> adresinden alınmıştır.

9 Erdem, A. R. (2013) Bilgi toplumunda üniversitenin değişen rolleri ve görevleri, Yükseköğretim Dergisi, 3 (2), s.111

sitenin toplum içinde üstlendiği roller üç açıdan ele alınabilir: (1) Öncülük (2) Nitelik artırma ve (3) Kalkınmaya katkı. Üniversiteler, kendilerini öğrenmeye, bilgi üretmeye, araştırmaya adanmış örgütlerdir. Üniversitenin toplumda üstlendiği bu rollerini gereği gibi yerine getirmesi bilim, teknoloji, ekonomi, toplum, kültür, sanat, eğitim, hizmet vb. alanlarda gelişmenin sürekliliği açısından büyük önem taşımaktadır. Küreselleşen dünyada üniversitenin üstlendiği bu roller gittikçe karmaşık ve problemlili hale gelmektedir.

Üniversiteler, kendilerini eğitime-öğrenmeye, araştırmaya-bilgi üretmeye, topluma hizmet etmeye adanmış örgütlerdir. Bugün üniversitenin görevleri; (1) eğitim-öğretim, (2) bilimsel araştırma, (3) toplum hizmetleri olmak üzere üç grupta toplanmıştır. Üniversiteler verilen görevlerden birini ağırlıklı olarak yerine getirmek üzere işlevsel olarak örgütlenmişlerdir. Diğer bir deyişle üniversiteler yerine getirdiği göreve göre örgütlenmektedirler.¹⁰ Toplumsal değişimler beraberinde üniversitelerin görevlerinde yenileşmeler getirmiştir. UNESCO'ya¹¹ göre toplumdaki değişimlere paralel olarak üniversitenin yeni görevleri ortaya çıkmıştır. Bunlar: (1) Yoksulluk, açlık, cahillik, sosyal dışlanma, uluslararası ve ulusal alandaki eşitsizlikleri artması gibi ana küresel, bölgesel ve yerel sorunların çözümünde aktif olarak yer almak. (2) Özellikle alternatif öneri ve tavsiyeler yaparak sürdürülebilir insani gelişim, insan haklarına evrensel boyutta saygı, kadınlar ve erkekler için eşit haklar, üniversitede ve toplumda adalet ve demokratik prensiplerin uygulanması; uluslar, etnik, dinî, kültürel ve diğer gruplar arasında anlayış, şiddet içermeyen ve barış yanlısı bir kültürle entelektüel ve ahlâksal dayanışmayı ilerletmek için bıkıp usanmadan çalışmak. (3) Kültürel çeşitliliği koruyup desteklemesi ve kültürler arası anlayış ve uyumun geliştirilmesi ve kültürlerin karşılıklı olarak zenginleşmesi konularında çalışmak (4) Öğrencilerin sorumluluk sahibi ve kendini adanmış vatandaşlar olarak yönlendirilmelerini sağlayacak bilgileri, becerileri, tutumları, değerleri ve yetenekleri kavramalarına yardımcı

10 Doğramacı, İ. (2000). Günümüzde Rektör Seçimi ve Atama Krizi (Türkiye'de ve Dünyada Yükseköğretim Yönetimine Bakış), Ankara: Meteksan, İnternette 21. 04. 2002'de www.dogramaci.org/r-bol5.html adresinden alınmıştır; Gürüz, K. (Koordinatör) & Şuhubi, E. A. M. & Şengör, C. & Türker, K. & Yurtsever, E. (1994). Türkiye'de ve Dünyada Yükseköğretim, Bilim ve Teknoloji, İstanbul: Türk Sanayicileri ve İşadamları Derneği (TÜSİAD); Erdem, A. R. (2005) Üniversitenin var oluş nedeni Pamukkale Üniversitesi Eğitimi Fakültesi Dergisi, 17, 104-116; Erdem, A. R. (2006) Dünyadaki Yükseköğretimin Değişimi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 15, s.299-314; Arimoto, A. Case Study: Trends in Higher Education and Academic Reforms from 1994 onwards in Japan, İnternette 15.07.2007'de <http://www.chet.org.za/papers/Japan.doc>, adresinden alınmıştır; Altınok, V. (2008) Yükseköğretimde ilke ve yönelimler neler olmalı?, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 19, s.41-52; Toyhan, N. V. & Göktepe, E. A. (2010) Öğrenen organizasyon olarak üniversiteler: Türkiye'deki bir devlet üniversitesinde durum analizi, Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi, 2 (1), s.61-68; Erdem, A. R. (2013) Bilgi toplumunda üniversitenin değişen rolleri ve görevleri, Yükseköğretim Dergisi, 3 (2), s.109-120

11 UNESCO (2000) Yirmi birinci yüzyılda yükseköğretim, vizyon ve eylem, Türkçeye Uyarlayan: Gülsüm Baskan, Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi, 6 (22), s.174-176

olmak. (5) Kendisini değiştirip dönüştürmek, eğitimin farklı seviyeleri ve biçimleriyle bağlarını güçlendirerek herkes için eğitim ve çeşitli açılardan eğitsel sürecin kalitesini yükseltmek ve etkinliğini artırmak. Bu yeni ortaya çıkan görevlerin işlevselleştirilmesi diğer ülkelerdeki üniversitelerde olduğu gibi ülkemiz üniversiteleri için de üzerinde çalışılması gereken durumlardır. Güven'e¹² göre dünya üzerinde ortaya çıkan gelişmeler ve yenilikler üniversitelere bilgi üretmenin de ötesinde farklı görevler yüklemiştir. Yükseköğretim kurumları da bu gelişmelere paralel olarak bilgiyi arayıp bulmanın ötesine gitmiş ve kendilerini insanoğlunun rahatını ve mutluluğunu sağlayacak bilgileri de oluşturma zorunluluğu içinde bulmuşlardır. McBurnie'ye¹³ göre “uluslararasılaşmak”ı üniversitelerin görevleri arasına katabiliriz. Bugün özellikle gelişmiş ülkelerdeki üniversiteler sadece ulusal öğrencileri ve araştırmacıları değil, uluslararası öğrenci ve araştırmacıları da bünyesinde barındırmaktadır. Üniversiteler sadece ulusal düzeyde değil uluslararası düzeyde, öğrenci ve araştırmacıları kendisine çekmede rekabet etmektedirler. Aydın'a¹⁴ göre yükseköğretimin en ileri düzeyde uluslararası boyut kazanmasıyla birlikte, gelişmiş ülke üniversiteleri, başka ülkelerde açtıkları yerleşkelerde eğitim-öğretim ve dereceler verme etkinliklerini hızlandırmışlardır. Ülkeler arası ve hatta kıtalar arası yükseköğretim kurumları ortak programlar geliştirmekte ve ortak diplomalar vermektedir.

Değişimin Yönü: Bilgi toplumu

Değişme, ister amaçlı, ister amaçsız olsun herhangi bir sistemin (kişi veya örgüt), bir süreç veya ortamın bir durumdan başka bir duruma dönüşmesidir. Değişme devamlılığın karşıtıdır. Değişmede bir durumdan başka bir biçim veya duruma girme söz konusudur.¹⁵ Örgütler bireyler gibi sürekli çevreyle iletişim halindedirler. Bu nedenden dolayı örgütler sürekli değişen koşullara ayak uydurmak zorundadırlar. Örgütün değişen çevre koşullarına ayak uydurması örgütün devamlılığı ve kendisinden bekleneni nitelikli olarak verebilmesi açısından önemlidir. Sistemler arasında en istendik durum “denge” durumudur. Her örgütün çevresinde (diğer sistemlerde) meydana gelen değişimler mevcut dengeyi bozacağından, yeni dengeyi zorunlu kılacaktır. Özellikle içinde bulunduğumuz 2000'li yıllar çok kısa zamanda, çok daha fazla değişimi yaşayacağımız yıllardır. Aslında değişim, kişiler ve örgütler için atılım yapmak ve gelişmek bir yana, “*ayakta kal-*

12 Güven, İ. (2002) Yeni gelişmeler ışığında yükseköğretimde yapısal dönüşümler, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 35 (1-2), s.93

13 Mcburnie, G. (2002). Küreselleşme, GATS ve ulus-aşırı eğitim, Çevirenler: Haşim Koç, Gülçin Tunah-Koç, Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri, 2 (1), s.185

14 Aydın, R. (2010b) Küreselleşme ve yükseköğretim, İnternette 09.05.2013'de <http://ramazanaydin.com/2010/02/12/kuresellesme-ve-yuksekogretim/> adresinden alınmıştır, s.3

15 Çelebioğlu, F. (1982). Davranış açısından örgütsel değişim, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayın No: 3008; Özdemir 1996; Sağlam, M. (1979). Örgütsel değişim, Ankara: TODAİE Yayınları, No: 185; Yeniçeri, Ö. (2002). Örgütsel değişimin yöntemleri (Sorunlar, yöntemler, teknikler, stratejiler ve çözüm yolları), Ankara: Nobel Yayınları, Yayın No: 337

mak” için olmazsa olmaz öğelerinden biri haline gelmiştir.¹⁶ Değişim kaçınılmaz ve zorunlu olduğundan, değişimi yönetmek hatta değişimde öncü olmak (yeni değişimler gerçekleştirmek) gerekmektedir.

Sanayi Devrimi’nden sonra 1950’lerde kişisel bilgisayarlarla başlayıp 1970 ve 1980’lerde hızlanan enformasyon ve iletişim teknolojilerindeki gelişmeler, yeni bir devrimle, “*enformasyon devrimi*”yle tanımlanmıştır. 1977 yılında ABD millî gelirinin yarısını bilgi sektöründe yer alan ve bunlara destek veren işletmeler oluşturunca bu yeni toplum yapısı için Marc Uri Porat 1978’de, Yoneji Masuda 1980’de yayınladıkları eserlerde “*bilgi toplumu (Information Society)*” demiş ve zamanla yeni oluşan toplumun tanımlanmasında bu kavram kullanılmıştır. Bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişmelerle yaşadığımız döneme bilgi çağı, bu çağın gereğini yerine getiren toplumlara da bilgi toplumu denilmesi öngörülmüştür. Bilgi toplumu ileri teknoloji üretiminin sanayi toplumunun sınırlarını zorlamasıyla ortaya çıkmıştır. Bilim ve teknolojide ileri düzeye ulaşana gelişmeler “*bilgi sektörü*” dediğimiz yeni bir sektörün doğuşunu hazırlamıştır. Bilgi toplumunda, nesnenin üretimi yerine bilginin üretimi ön plana çıkmaktadır. Nesnenin değerinden ziyade, bilgi ve becerinin değeri yüksektir. Bilgi toplumunda, bilgi amaç değil, araçtır ve toplumsal yaşamın her aşamasını aydınlatan, yönlendiren başlıca güçtür. Bilgi toplumunda en önemli meta durumuna gelen bilginin verimli kullanılmasıyla; (a) ekonomik açıdan önemli bir katma değer yaratılabileceği, (b) siyasal açıdan daha demokratik, bireylerin katılımının yüksek olduğu, çoğulcu (pluralist) sistemlerin ortaya çıkacağı, (c) toplumsal açıdan ise iş ve eğlence dünyasında köklü bir değişim yaşanacağı öngörülmüştür. *Bilgi toplumunda bilgi üretim yerleri, üniversiteler ve akademik araştırma merkezleridir.* Üniversiteler, yeniliğin besleyicisi, yaratıcı bilginin üretilmesi ve dağıtılması açısından her zaman olduğu gibi bilgi toplumunda da ön sırayı almaktadır. Bilgi toplumunda, yetişmiş insan gücü profiline de geçmişten farklı olduğu gözlenmektedir. Bilgi toplumu “*kendini geliştiren*” ve “*yaşam boyu öğrenme*” becerilerine sahip bireylere gereksinim duymaktadır. “*Bilgi okuryazarlığı*”¹⁷

16 Şimşek, H. (1997). 21. Yüzyılın eşliğinde paradigmlar savaşı: Kaostaki Türkiye, İstanbul: Sistem Yayıncılık, Araştırma-İnceleme Kitapları, No: 129; Tabancalı, E. (2000). Örgütsel değişim, Yönetimde çağdaş yaklaşımlar (Uygulamalar ve sorunlar) içinde 313-342, Editörler: Cevat Elma, Kamile Demir, Ankara: Anı Yayıncılık; Ceyhan, E. M & Summak, S. (1999). Haşlanmış kurbaga ve değişim yönetimi, Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi, 5 (20), s.521-544; Erdem, A. R. (2002) Pamukkale Üniversitesi’nin bugünü ve geleceğine ilişkin önemli iç ve dış paydaşlarının (ilgi gruplarının) algıları, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir, Türkiye

17 *Bilgi okuryazarlığı* kavramı ilk kez 1974’te Amerikan Bilgi Endüstrisi Derneği (Information Industry Association) başkanı Paul Zurkowski tarafından Kütüphane ve Bilgi Bilimi Ulusal Komisyonu (National Commission on Libraries and Information Science ‘NCLIS’) için hazırlanmış olduğu bir raporda kullanılmıştır. Bu raporda Zurkowski bilgi okuryazarlığı: “*İşlerinde bilgi kaynaklarını kullanmayı bilenler bilgi okuryazarı kişilerdir. Bunlar karşılaştıkları sorunları çözmeye birincil kaynakların yanında çok çeşitli bilgi araçlarını kullanma tekniklerini ve becerilerini öğrenmişlerdir*” biçiminde tanımlamıştır. Zurkowski, “*ABD nüfusunun neredey-*

da yaşam boyu öğrenen birey için temel beceridir. Bilgi okuryazarlığı becerilerinin öğrencilere yükseköğretim düzeyinde kazandırılmasına yönelik programlar, gelişmiş ülke üniversitelerinde özellikle de kütüphanelerinin önderliğinde uzun zamandır yürütülmektedir.¹⁸

ÜNİVERSİTE ANLAYIŞINDAKİ DEĞİŞİM

Üniversite anlayışı zamana, topluma ve üniversitenin ön plana çıkan işlevlerine/ rollerine göre değişme göstermektedir. Üniversite anlayışındaki değişimler zaman zaman üniversitenin entelektüel kimliğini, zaman zaman üniversitenin bilime ve bilgiye olan katkısını, zaman zaman ekonomik gelişmedeki ve bireyin ekonomik kazancındaki rolünü, zaman zaman da toplumsal dinamikleri harekete geçirmedeki gücünü ön plana çıkarmaktadır.

BİRİNCİ NESİL ÜNİVERSİTE: Eğitim Üniversitesi

Birinci nesil üniversite anlayışı Ortaçağ, Yunan – Roma kültüründen gelerek, Aydınlanma Çağı ve 20. yüzyıla kadar uzanan bir dönemi kapsar. Yükseköğretim olarak kabul edilen eğitim şeklinin ilk örnekleri miltattan önceki yüzyıllara dayanmaktadır. Bu alandaki ilk yapılanmanın M.Ö. 400 yılında Eflatun tarafından kurulan Academia, M.Ö. 387 yılın-

se tamamı okuryazardır. Ancak bunların çok azı –belki altıda biri- bilgi okuryazarı olarak nitelendirilebilir” açıklamasını yapmıştır (Polat, C. & Odabaş, H. (2008) Bilgi Toplumunda Yaşam Boyu Öğrenmenin Anahtarı: Bilgi Okuryazarlığı, Küreselleşme, Demokratikleşme ve Türkiye Uluslararası Sempozyumu, 27-30 Mart 2008, Antalya, Bildiri Kitabı, İnternette 09.06.2010’da <http://eprints.rclis.org/12661/1/37.pdf> adresinden alınmıştır) Bilgi Toplumunda Yaşam Boyu Öğrenmenin Anahtarı: Bilgi Okuryazarlığı, Küreselleşme, Demokratikleşme ve Türkiye Uluslararası Sempozyumu, 27-30 Mart 2008, Antalya, Bildiri Kitabı, İnternette 09.06.2010’da <http://eprints.rclis.org/12661/1/37.pdf> adresinden alınmıştır s.4).

- 18 Doğan, İ. (1994) Bilgi toplumu: Uzun ince bir yol, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 27 (1), s.97-111; Çoban, H. (1997). Bilgi Toplumuna Planlı Geçiş (Gelecekte Kaçılmaz), İstanbul: İnkılâp Kitabevi; Çelik, A. (1998) Bilgi toplumu üzerine bazı notlar, Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, 15 (1), s.53-59; Yılmaz, B. (1998) Bilgi toplumu: Eleştirel bir yaklaşım, Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, 15 (1), s.147-158; Çalık, T. & Sezgin, F. (2005) Küreselleşme, Bilgi Toplumu ve Eğitim, Gazi Üniversitesi Kastamonu Eğitim Dergisi, 13 (1), s.55-66; Polat, C. (2006) Bilgi çağında üniversite eğitimi için bir açılım: Bilgi okuryazarlığı öğretimi, A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, 29, s.249-266; Polat, C. & Odabaş, H. (2008) Bilgi Toplumunda Yaşam Boyu Öğrenmenin Anahtarı: Bilgi Okuryazarlığı, Küreselleşme, Demokratikleşme ve Türkiye Uluslararası Sempozyumu, 27-30 Mart 2008, Antalya, Bildiri Kitabı, İnternette 09.06.2010’da <http://eprints.rclis.org/12661/1/37.pdf> adresinden alınmıştır; Çiftçi, M. (2010) Girişimci üniversite ve üçüncü kuşak üniversiteler, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 27, s.341-348; Oğuz, S. (2012) Bilgi ekonomisi ve kapitalizm: Eleştirel bir yaklaşım, XVII. Türkiye’de İnternet Konferansı, 9 Kasım 2012 Anadolu Üniversitesi, İletişim Bilimleri Fakültesi, Yunus Emre Kampüsü, Eskişehir, İnternette 09.05.2013’de inet-tr.org.tr/inetconf17/bildiri/12.pdf adresinden alınmıştır; Yücel, Y. (2012): Transition to Knowledge Society in Turkey: Current State and Future Perspectives, Turkish Studies, 13 (3), s.509-522; Erdem, A. R. (2013) Bilgi toplumunda üniversitenin değişen rolleri ve görevleri, Yükseköğretim Dergisi, 3 (2), s.109-120

da Aristo'nun kurduğu Lyceum'a ve Roma'nın özellikle retorik ve tartışma usul ve esaslarını öğreten okullarına ve hatta bir araştırma kurumu niteliğini taşıması nedeniyle İskenderiye Müzesi'ne (M.Ö. 330-200) dayandırılması genel kabul görmüştür. Yükseköğretim denilince akla gelen üniversitedir. Üniversite kavramı Latince "*Universitas*" dan türetilmiştir. "*Universitas*" Latince "*lonca*" demektir. Ortaçağda kullanılmaya başlanan bu kelime o zamanki kullanımıyla "*herhangi bir birlik*" anlamındadır. Çoğunlukla öğrencilerin veya öğretmenlerin bir loncası anlamında kullanılan bu kavram genel anlamda dernek, kurum anlamında kullanılmıştır. Üniversitenin kökeni, "bilgeliklerini paylaşmak ve aktarmak için bir araya gelen bilgiler topluluğudur". Üniversite 12. Yüzyılda iki ayrı coğrafyada; Bologna ve Paris'te ortaya çıktı. İlk üniversiteler Bologna, Paris ve Oxford üniversiteleridir. Bologna Üniversitesi'nin kuruluş tarihi 1088 olarak kabul edilmiştir. Bologna Üniversitesi'nden sonra kurulan üniversite 1150'de Fransa'da Paris Üniversitesi'dir. Kısa bir süre sonra 1167'de İngiltere'deki Oxford Üniversitesi kurulmuştur. Bunlar *kilise merkezli üniversitelerdir*. Otonomileri lonca olarak örgütlenmiş olmasından gelmektedir. Bologna üniversitesi bir öğrenci loncası olarak, Paris üniversitesi de bir öğretim üyesi loncası olarak örgütlenmiştir. Ortaçağ veya birinci nesil üniversiteler "*kritik meslekler oluşturmak*" amacını gütmekteydi. Bu dönem kurulan üniversitelerde üniversitelerin karakteristik özellikleri halini alan uzmanlaşma oldukça belirgindir. Avrupa'da bilimsel devrim üniversitelerde değil, 16. yüzyılda İtalya ve 17. yüzyılda İngiltere ve Fransa'daki akademilerde gelişmiştir. Akademilerde gelişen yeni bilime yer veren ilk üniversiteler, Protestan üniversiteleri ve liman kentlerinde gelişmiş serbest üniversiteler olmuştur. Kilise üniversitelerinin böyle bir dönüşebilme kapasitesi göstermesinde Aquino'lu Saint Thomas'ın öğretisinin payı yüksektir. İbn-i Rüş'ten etkilenerek imanın akılla temellendirilmesini savunan Saint Thomas kilise üniversitelerinde "*rasyonel metafiziğin*" gelişmesine yol açmıştır. Rasyonel metafiziğin gelişmesi, kilise üniversitelerinin dönüşmesini kolaylaştırmıştır. 16. yüzyılda reform ve karşı reform hareketlerinin teşvikleriyle çok sayıda yeni üniversite kurulmuştur. Ortaçağ'da Avrupa'da ortaya çıkan üniversiteler, bilimi geliştirmeye yönelik alt yapıları, ders programları, kuralları, siyasî – hukuksal ayrıcalıkları ve sıra dışı faaliyetleri ile o dönemde kurulan diğer eğitim kurumlarından farklılık göstermekteydi.¹⁹

19 Güler, A. (1994) Türkiye'de üniversite reformları, Ankara: Adım Yayıncılık; Antalya, Ö. L. (2007) Tarihsel süreç içerisinde üniversite misyonlarının oluşumu, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 6, s.25-40; İbicioğlu, H. & Taş, S. & Özmen, İ. (2010) Üniversite eğitiminin girişimcilik düşüncesinin değişimine etkisi: üniversite öğrencileri üzerine bir uygulama, Alanya İşletme Fakültesi Dergisi, 2(1), s.53-74; Çiftçi, M. (2010) Girişimci üniversite ve üçüncü kuşak üniversiteler, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 27, s.341-348; Çetinsaya, G. (2014) Büyüme, kalite, uluslararasılaşma: Türkiye yükseköğretimi için bir yol haritası, Birinci Baskı, Ankara: Yükseköğretim Kurulu, Yayın No: 2014/2; Tekeli, İ. (2014) Bilim ve Üniversite, Bilim ve Üniversite Sempozyumu, 18 Nisan 2014, Ankara

Eğitim üniversitesi

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra yükseköğretimin kitleselleşmesiyle artan öğrenci talebini, kısa süreli mesleki ve teknik yükseköğretim kurumları ile geniş kitlelere yönelik olarak eğitim yapan üniversiteler karşılamışlardır. 1950'li yılların ortalarından itibaren yükseköğretim elitist yapıdan çıkıp kitleselleşmeye ve yükseköğretimdeki okullaşma oranı hızla artmaya başlamıştır.²⁰ Türkiye'deki devlet ve vakıf üniversitelerinin çoğu kitlelere yönelik eğitim veren “*kitlesel eğitim üniversiteleri*” konumdadırlar. Çünkü ülkemizdeki devlet ve vakıf üniversitelerin önlisans ve lisans düzeyindeki öğrenci sayısı yüksek lisans ve doktora düzeyindeki öğrenci sayısından daha fazladır. Kaykayoğlu'na²¹ göre kitlesel eğitim yapma görevini yerine getirmeye çalışan üniversitelerimizin disiplinler arası eğitime dönük, standart akredite ve elit bir eğitim modelini yakalayamamıştır.

Meslek insanı yetiştirmek

Üniversitenin önemli bir görevi verdiği hizmet öncesi eğitimle toplumun ihtiyaç duyduğu meslek insanını yetiştirmektir. Hizmet öncesi eğitimle meslek insanı yetiştirme görevini öncelikle yerine getiren üniversitelere “*kitlesel eğitim üniversitesi*” denmektedir. Kitlesel eğitim üniversiteleri verdikleri “*ön lisans*” ve “*lisans*” eğitimiyle toplumun çeşitli alanlarda ihtiyaç duyduğu meslek insanını yetiştirmektedir. Bu görevi öncelikle yerine getiren “*kitlesel eğitim üniversiteleri*”nin “*ön lisans*” ve “*lisans*” öğrenci sayısı “*yüksek lisans*” ve “*doktora*” öğrenci sayısından oldukça fazladır. Üniversiteler hizmet öncesinde ön lisans ve lisans düzeyinde verdikleri eğitim – öğretimle toplumun çeşitli kademelerinde ihtiyaç duyulan meslek insanını yetiştirirken öncelikle niteliğe sonra niceliğe önem vermesi gerekmektedir. *Üniversiteler hizmet öncesi eğitimle meslek insanını yetiştirenken niteliği niceliğe feda etmemelidir.* Üniversiteler hizmet öncesi eğitimle yetiştirdikleri meslek insanının mesleğini nitelikli bir biçimde yerine getirebilmesi için gerekli bilgi ve becerilerle donatmalıdır. Bu amaçla üniversite yetiştirdiği meslek insanında olması gereken nitelikler konusunda meslek insanını istihdam edecek olan kurum ve kuruluşlarla sürekli işbirliği içinde olmalıdır. Ayrıca üniversiteler yetiştirilecek meslek insanını ihtiyaç duyulan sayıda yetiştirmelidir. Üniversite tarafından ihtiyacın altında veya üstünde yetiştirilen meslek insanı toplumsal, ekonomik, sosyal, psikolojik açıdan sıkıntılara neden olmaktadır.²²

20 Gürüz, K. (2001). Dünyada ve Türkiye'de Yükseköğretim (Tarihçe ve Bugünkü Sevk ve İdare Sistemleri) Ankara: ÖSYM Yayınları 4; Aydın, R. (2010a) Çağdaş üniversite, İnternette 09.05.2013'de <http://ramazanaydin.com/2010/03/22/94/> adresinden alınmıştır.

21 Kaykayoğlu, C. R. (1997) Üniversite-endüstri-devlet bilimsel işbirliğinin temelleri, III: Ulusal Makina Mühendisliği ve Eğitimi Sempozyumu, 16-17 Ekim 1997, İstanbul, Rapor ve Bildiriler Kitabı, s.208

22 Erdem, A. R. (2013) Bilgi toplumunda üniversitenin değişen rolleri ve görevleri, Yükseköğretim Dergisi, 3 (2), s. 114

İKİNCİ NESİL ÜNİVERSİTE: Araştırma Üniversitesi

Modern üniversitenin ortaya çıkış ve modern yapılanmasının temelinde pozitivist/akılcı paradigmanın temel varsayımları hâkimdir. Bu varsayımlar üniversite ve topluma uzun yıllar egemen olmuş ve halen kabul görmektedir. Bilimsel bilgi üretimini, ücretsiz ve evrensel eğitim ilkesini merkeze alan modern üniversite, Fransız Devrimi'nin ve Napolyon Savaşlarının etkisiyle Almanya'da doğmuştur. Araştırma üniversitesi olarak bilinen Wilhelm von Humboldt üniversitesi 1810'da Berlin'de doğdu. Bunun yanında Fransa'da ortaya çıkan devlet güdümlü yükseköğretim hareketi ve İngiltere'deki daha liberal yaklaşım 19. yüzyıldaki önemli gelişmelerdir. *Modern üniversite bilgi için bilgi üretiyordu.* Modern üniversite ile birlikte, araştırma alt yapısının oluşturulması için profesörlerin yönetiminde uzmanlaşmış kürsüler ya da enstitüler kurulmuştur. Modern üniversite bir ulus devlet üniversitesiydi. Öğrencisine verdiği dünya görüşüyle onun toplumun bilişsel yapısını koruyucu bir ulus devlet yurttaşı halinde gelişmesini sağlıyordu. Modern üniversitenin bilimsel ve örgütsel otonomiye sahip olması, yalnızca finansal denetime tabi tutulması, kurullar eliyle yönetilmesi ve eşitler arasında birinci olarak görülen rektörün bir yıllığına üniversite profesörleri tarafından seçilmesi; profesörlere iş güvencesi veren "tenür" sistemlerinin geliştirilmesi; üniversitenin, fırsat eşitliği kapsamında toplumun tüm kesimlerine açık olması öngörülmüştü. Wilhelm von Humboldt üniversitesinde finansmanı devlet yükledi. Modern üniversite ile devlet arasındaki ilişkiler doğrudan mekanizmalar (kaynak, kadro tahsisleri, tertip bazlı bütçe sistemi, onay mekanizmaları) üzerinden kurulmakta ve buna bağlı olarak üniversite kurumu kamu yönetimi bütünlüğü içerisinde yer almaktadır. Finansman biçiminin değişmesi Wilhelm von Humboldt üniversitesinde bilgi üretiminde enstitülerin kurulmasına yol açtı, çok bir büyük sıçrama yapıldı. Önceki üniversiteler bilim insanları bir birinden ayrı olarak tek başlarına bilgi üretirken, Wilhelm von Humboldt üniversitesinde bilgi üretimi sosyalleşti, enstitülerde sosyal olarak üretilmeye başladı. Almanya'nın öncülük ettiği üniversite modeli Amerika ve Japonya gibi bazı ülkelerde modern üniversitenin gelişmesinde temel teşkil etmiştir.²³

23 Rehber, E. (2007) Dünyada değişen yükseköğretim ve kalite anlayışı, Editör: Coşkun Can Aktan, Değişim çağında yükseköğretim içinde 211-243, Birinci baskı, İzmir: Yaşar Üniversitesi; Antalya, Ö. L. (2007) Tarihsel süreç içerisinde üniversite misyonlarının oluşumu, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 6, s.25-40; Çiftçi, M. (2010) Girişimci üniversite ve üçüncü kuşak üniversiteler, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 27, s.341-348; Şimşek, H. & Adıgüzel, T. (2012) Yükseköğretimde yeni bir üniversite paradigmasına doğru, Eğitim ve Bilim, 37 (166), s.250-260; Yavuz, M. (2012) Neden Yükseköğretim Reformu?, Yükseköğretim ve Bilim Dergisi, 2 (özel sayı), s.1-5; Tekeli, İ. (2014) Bilim ve Üniversite, Bilim ve Üniversite Sempozyumu, 18 Nisan 2014, Ankara

Araştırma üniversitesi

Bu üniversiteler lisansüstü eğitim ağırlıklı ve temelde araştırma görevini yerine getirmek üzere kurulan üniversitelerdir. Araştırma üniversiteleri kategorisindeki üniversitelerdeki, lisansüstü öğrencilerin lisans düzeyindeki öğrencilere oranı çok yüksek ve ders veren öğretim elemanı başına düşen öğrenci sayısı çok düşük olduğu gibi öğretim elemanları içinde doktora derecesine sahip olanların da oranı yüksektir.²⁴ Araştırma üniversitelerine ABD’de çok önem verilmiştir. ABD’de neredeyse üniversite demek araştırma ile özdeşleşmiştir.²⁵ Carnegie Foundation’un sınıflandırmasına göre ABD’de ki araştırma üniversiteleri şunlardır²⁶: “(1) *Doktora derecesi veren kurumlar (Doctorate –Granting Institutions)*. (a) *Yaygın doktora ve araştırma üniversiteleri (doctoral / research universities-intensive)*: Bu üniversiteler, geniş bir yelpazede lisans düzeyinde eğitim yapmanın yanında en az 15 alanda yılda en az 50 doktora derecesi veren üniversitelerdir. (b) *Yaygın doktora ve araştırma üniversiteleri (doctoral / research universities-intensive)*: Bu üniversiteler, geniş bir yelpazede lisans düzeyinde eğitim yapmanın yanında, en az 3 alanda yılda en az 10, ya da yılda toplam olarak en az 20 doktora derecesi veren üniversitelerdir. (2) *Sadece yüksek lisans derecesi veren kurumlar (master’s (comprehensive)- colleges and universities)*. (a) *I. Kategori*: Bu kurumlar, geniş bir yelpazede lisans düzeyinde eğitim yapmanın yanında, en az 3 alanda yılda en az 40 yüksek lisans derecesi veren kurumlardır. (b) *II. Kategori*: Bu kurumlar, geniş bir yelpazede lisans düzeyinde eğitim yapmanın yanında, yılda en az 20 yüksek lisans derecesi veren kurumlardır.” Atalar’a²⁷ göre dünyada 125 tanesi Amerika Birleşik Devletlerinde olmak üzere yaklaşık 200 tane araştırma üniversitesi vardır. En etkin araştırmaların çoğu bu üniversitelerde yapılmakta, bu üniversitelerden çıkan araştırma makaleleri yüksek prestijli dergilerde yayınlanmakta, bu makaleler en çok atıfları almakta ve araştırma desteğinin en önemli kısmını bu üniversiteler almaktadır. Ülkemizde bilimsel araştırma görevini yerine getirmek üzere “*Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü*” ve “*İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsü*” kurulmuştur.

Uluslararası bilimsel atıf endeksleri

Üniversitedeki bilimsel araştırma sonuçları alandakilere duyurulmak ve toplumla paylaşılmak üzere “*makale*”, “*rapor*” ve “*kitap*” olarak yayına dönüştürülmektedir. Makaleler “*ulusal*” ve “*uluslararası*” bilimsel

24 Gürüz, K. (Koordinatör) & Şuhubi, E. A. M. & Şengör, C. & Türker, K. & Yurtsever, E. (1994). Türkiye’de ve Dünyada Yükseköğretim, Bilim ve Teknoloji, İstanbul: Türk Sanayicileri ve İşadamları Derneği (TÜSİAD), s.69

25 Korkut, H. (2001). Sorgulanan yükseköğretim, Ankara: Nobel Yayınları, Yayın No: 237, s.21

26 Gürüz, K. (2001). Dünyada ve Türkiye’de Yükseköğretim (Tarihçe ve Bugünkü Sevk ve İdare Sistemleri) Ankara: ÖSYM Yayınları 4, s.179-180

27 Atalar, A. (2011) Araştırma üniversitelerinin temel özellikleri, Uluslararası Yükseköğretim Kongresi: Yeni Yönelişler ve Sorunlar, 27-29 Mayıs 2011, İstanbul, Bildiri kitabı, Cilt:1, s.205

atf indekslerine giren bilimsel dergilere gönderilerek yayınlanmaktadır. Uluslararası bilimsel atf indekslerinde yer alan makale sayısı ve etki değeri ülkenin ve ülkedeki üniversitelerin yaptığı bilimsel araştırmaların niteliği hakkında ipuçları vermektedir.²⁸ “Uluslararası Bilimsel Atf Endeksleri” ne giren üç indeks şunlardır²⁹: (1) *Fen bilimleri alanında “Science Citation Index Expanded” (SCI-EXPANDED)*: 1945’ten bugüne kadar yayımlanan makaleleri içermektedir. SCI kapsamındaki disiplinlerden bazıları şunlardır: Astronomi, Bilgisayar, Bitki Bilim, Biyoloji, Biyokimya, Biyoteknoloji, Eczacılık, Fizik, hayvan Bilimleri, Kimya, Matematik, Nöroloji, Tarım, Pediatri, Psikiyatri, Onkoloji, Tıp, Veterinerlik, Farmakoloji, Hayvan Hastalıkları. (2) *Sosyal bilimler alanında “Social Sciences Citation Index (SSCI)*: Genişletilmiş SCI ile 1956’dan bu yana mevcut bilgi ve geçmiş olaylara ulaşılabilir. SSCI kapsamındaki disiplinlerden bazıları şunlardır: Antropoloji, Siyaset Bilimi, Tarih, Toplum Sağlığı, Endüstriyel İlişkiler, Enformasyon Bilimi, Kütüphane Bilimi, Dil Bilimi Felsefe, Kent Çalışmaları, Psikoloji, Hukuk, Sosyoloji, Eğitim, Kadın Çalışmaları. (3) *Sanat ve kültür alanında “Arts & Humanities Citation Index” (A&HCI)*: Genişletilmiş AHCI indeksi ile 1975’ten bu yana mevcut bilgiler ve geçmiş olaylara ulaşılabilir. ACHI kapsamındaki disiplinlerden bazıları şunlardır: Arkeoloji, Mimari, Edebiyat, Müzik, Dans, Şiir, Tiyatro, Radyo, Televizyon, Film.

ÜÇÜNCÜ NESİL ÜNİVERSİTE: Girişimci Üniversite

İkinci Dünya Savaşı sonrasında üniversiteler bilim için bilim yapma anlayışından uzaklaşarak toplumdaki sorunların çözümünden kendilerini sorumlu görmeye başladıklarında, disiplinler arası duvarlar yıkılıp, üniversite yapıları, vakıfları, dernekler, şirketleri vb.leriyle çok kurumlu hale gelmeye başlayınca, yani üniversiteler “girişimcilik” işlevlerini de yüklenmeye başladıklarında “multiversite” haline geldiler. Küreselleşme ve uluslararası rekabetin hız kazandığı süreçte gelişen “üniversite-sanayi işbirliği” faaliyetleri, girişimci üniversitelerin oluşumuna öncülük etmiştir. Bilgi ekonomisindeki üniversite anlayışında, üniversiteler girişimciliğe daha fazla önem vermekte, kadrolarını buna göre oluşturmakta ve araştırmalarının sonuçlarını ticarileştirmektedirler. Üniversitelerde yaşanan dönüşümde yeni teknolojiler, yeni öğrenci biçimi (gittikçe çeşitlenen yaş grupları, geri dönen ve çalışan öğrenciler, yaşam boyu öğrenme ideali), yeni yükseköğretim sağlayıcıları, kar amaçlı şirket üniversiteleri, sanal üniversiteler, yeni ve gittikçe küreselleşen öğrencilerin beklentileri, gittikçe artan pazar odaklı rekabetçilik ve başarı hırsıyla dolu toplumsal çevre

28 Erdem, A. R. (2013) Bilgi toplumunda üniversitenin değişen rolleri ve görevleri, Yükseköğretim Dergisi, 3 (2), s. 115

29 Zeren, K Üniversitelerin bilim karnesi, Hürriyet, 22 Eylül 2002 Pazar, 14-15; Erdem, A. R. (2004) Üniversitelerimiz arasındaki dijital bölünme ve Pamukkale Üniversitesi, Eğitim Araştırmaları, 4 (14), s.187-199

gibi etkenler etkin olmakta ve sonuçları hissedilmektedir. Bu dönüşümde ağırlıklı olarak küreselleşmenin etkisi vardır.³⁰

20. yüzyılın en büyük değişikliklerinden biri dünyanın küreselleşmesidir. “Küreselleşme” kavramı oldukça yenidir. İlk olarak 1960’larda ortaya çıkan küreselleşme kavramı, 1980’lerde ise sıkça kullanılmaya başlanmıştır. Kavram olarak küreselleşme 1960’larda “küresel köy” deyimine ortaya çıkmışsa da 1980’lerin ortasından sonra bilim insanları küreselleşmeyi kuramsal anlamda sürece dayalı yada sistematik bir biçimde incelemeye başlamıştır. 1990’lara gelindiğinde de, bilim adamları tarafından önemini kabul edilip, tartışıldığı anahtar bir sözcük haline gelmiştir. Kimilerine göre küreselleşme iktisadî açıdan liberalizm, kimilerine göre demokratik kavramların ve kuralların evrenselliği, kimilerine göre evrensel insan hakları, kimilerine göre ekolojik sorunlar, kimilerine göre ise yukarıdakilerin hepsini kapsayan bir süreç ile ilgili bir kavramdır. Dönüşümcüler ise küreselleşmeyi hem fırsatlar taşıyan hem de riskleri olan bir süreç olarak görmektedir. Küreselleşmeyle ilgili tanımlar birbirleriyle uyuşmamaktadır. Bir açıdan küreselleşme; dünya milletlerinin ekonomi, siyaset ve iletişim bakımlarından birbirine yaklaşması, dünyanın küçülmesi ve dünyanın tek bir mekân olarak algılanma bilincinin doğmasıdır. Diğer bir açıdan küreselleşme, kapitalizmin dünya ölçeğinde yaygınlaşması, tüm dünyanın pazar haline getirilme çabası, sermaye sahiplerinin dünya egemenliğini kurmasının bir yoludur.³¹

- 30 Scott, P. (2002). Küreselleşme ve üniversite: 21. yüzyılın önündeki meydan okumalar, Çeviren: Seda Çiftçi, Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimler, 2 (1), s.191–208; Özer, Y. E. (2011) Girişimci üniversite modeli ve Türkiye, Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 30 (2), s.85-100; Sakınc, S. & Bursahoğlu, S. A. (2012) Yükseköğretimde küresel bir değişim: Girişimci üniversite modeli, Yükseköğretim ve Bilim Dergisi, 2 (2), s.92-99; Tekeli, İ. (2012) Yükseköğretimde yeniden düzenleme arayışlarının nasıl temellendirilebileceği üzerine, Yükseköğretim ve Bilim Dergisi, 2 (özel sayı), s.6-10
- 31 DPT (1995) Dünyada küreselleşme ve bölgesel bütünleşmeler (alt komisyon raporu), Yayın No: 2375, Ankara; DPT (2000) Sekizinci beş yıllık kalkınma planı küreselleşme özel ihtisas komisyonu raporu, Yayın no: 2544, Ankara; Erdem, A. R. (2002) Pamukkale Üniversitesi’nin bugünü ve geleceğine ilişkin önemli iç ve dış paydaşlarının (ilgi gruplarının) algıları, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir, Türkiye; Gündüz, M. (2002) Küreselleşen “sanki” dünyanın sosyal devlete saldırısı Eğitim Araştırmaları, 2 (6), s.34–43; Kızılçelik, S. (2002) Kapitalizmin diasporası olarak küreselleşme Eğitim Araştırmaları, 2 (6), 12–33; Sönmez, V. (2002) Küreselleşmenin felsefi temelleri, Eğitim Araştırmaları, 2 (6), s.1–11; Gürak, H. (2003) Küreselleşme nereye götürüyor?, Verimlilik Dergisi, 2, İnternette 02.03.2011’de http://www.elelebizbize.com/e-kutuphane/hasangurak/Kuresellesme_Nereye.pdf adresinden alınmıştır; Tural, N. K. (2004) Küreselleşme ve üniversiteler, Kök Yayıncılık, Ankara, Türkiye; ILO, Globalization, İnternette 20.11.2006’da http://www.itcilo.it/english/actrav/telearn/global/ilo/globe/new_page.htm adresinden alınmıştır; Milli, E. Küreselleşme ve eğitim, İnternette 20.11.2006’da http://egitism.inonu.edu.tr/EMilli_kuresellesme.htm adresinden alınmıştır; Çeken, H. & Ökten, Ş. & Ateşoğlu, Ş. (2008) Eşitsizliği derinleştiren bir süreç olarak küreselleşme ve yoksulluk, Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 9 (2), s.79-95; Erol, N. (2010) Küreselleşme sürecinde örgütleri yeniden düşünmek, Gazi Akademik Bakış Dergisi, 4 (7), s.79-89; Balkar, B. & Özgan, H. (2010) Küreselleşmenin ilköğretim kademesindeki eğitim sürecine etkilerine ilişkin öğretmen görüşleri, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 10 (19), s.1-22

Kwiek'e³² göre yükseköğretimin dönüşümüne katkıda bulunan başlıca küresel etkenler 3 ayrı kategoride toplanabilir: (1) Ulus-devletin hâlihazırdaki toplumsal ve ekonomik gelişimdeki can alıcı rolünün, yükseköğretimi ulusal bilince katkıda bulunan ulusal bir servet olarak algılayan görüşüyle birlikte çöküşü. (2) Devlet tarafından finanse edilecek kamu sektörü faaliyetlerine dair yeni bir bakış açısı içeren, refah devletin işlevlerinin yeniden belirlenmesi. (3) Dünya çapında, kamu sektörünün tamamının şirket kültürü tarafından işgal edilmesidir. Artık ne yükseköğretim özgün bir kamu sektörü olarak görülmektedir, ne de yükseköğretim reformu konusunda yaşanan problemler Orta ve Doğu Avrupa'ya özgüdür. Bunlar küresel problemler olup daha önce yükseköğretimle hiç ilgilenilmediği kadar ve küresel örgütler (IMF, OECD) tarafından küresel çözümler aranmaktadır. Küreselleşmeyle birlikte bölgesel işbirliği hız kazanmıştır. Bölgesel işbirlikleri, ekonomi başta olmak üzere eğitim ve özellikle yükseköğretimde değişmelere neden olmuştur. Didou-Aupetit'e³³ göre Meksika, Amerika Birleşik Devletleri ve Kanada arasında imzalanan ve 1 Ocak 1994 yılında yürürlüğe giren NAFTA (Kuzey Amerika Serbest Ticaret Antlaşması) Meksika Yüksek Öğretim Sistemi'nde değişimin itici gücü olmuştur. NAFTA çerçevesinde başlatılan programların en önemli etkileri Amerika Birleşik Devletleri modeline uygun bir akreditasyon sistemi, akademik diplomaların karşılıklı tanınması, uluslararası profesyonel reketin gelişmesi şeklinde olmuştur.

Küreselleşme yükseköğretimi pek çok açılardan etkilemiştir. Küreselleşmenin yükseköğretime etkisi ekonomik faydacılık (yaptıkları ekonomik katkı açısından üniversitelerin pek çok ülkede yakın takibe alınması), bütçe azalması ve malî baskılar, teknoloji destekli öğretim ve uluslararası öğrenci pazarı hacminin genişlemesiyle birlikte bu hizmeti sunanlara yönelik kuralların belirlenmesi olmak üzere dört alanda görülmektedir. ³⁴Küreselleşme gelişmiş ülkelerdeki yükseköğretim sistemlerini de etkilemiştir. Johnstone'a³⁵ göre Amerika Birleşik Devletleri'ndeki yükseköğretim kurumlarının gündemini iki madde oluşturmaktadır: (1) Öğretimi geliştirme, standartları yükseltme, programı geliştirme, değişen öğrenci nüfusunun gereksinmelerini tanıma konuları üzerine odaklanan reform. (2) Yükseköğretimde azalan kaynaklar ve yükselen maliyetler. Bazı kesimler yükseköğretimi yeniden yapılandırmada yönlerini iş çevreleri

32 Kwiek, M. (2002). Yükseköğretimi yeniden düşünürken yeni bir paradigma olarak küreselleşme: gelecek için göstergeler, (Çeviren: Emrah Akbaş), Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri, 2 (1), s.148

33 Didou-Aupetit, S. (2002). Küreselleşme, nafta ve Meksika'da yükseköğretim sistemi: konular, tehditler ve reformlar, Çevirenler: Haşim Koç, Gülçin Tunalı-Koç, Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri, 2 (1), s.81

34 Yang, R. & Vidovich, L. (2002) Üniversiteleri küreselleşme bağlamında konumlandırmak, Çeviren: Murtaza Bedir, Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri, 2 (1), s.214-217

35 1997

bakış açısına çevirmektedir (maliyetleri düşürme, işlevleri ve bürokratik işlemleri azaltma). ABD'deki kolejler ve üniversiteler maliyet düşürme, kurumları ve programları kapatma, öğretim üyelerinin öğretim sorumluluklarını artırma, performanslarını ölçme ve farklı kurumsal işlevleri özelleştirme gibi diğer yapılanmaları da hali hazırda yapmaktadır Halimi'nin aktarımlarına göre Fransa'da küreselleşmenin sonuçları olarak ortaya çıkan kamusal hesap sorumluluğu merkezî ve yerel yönetimlerin talepleri doğrultusunda yaygınlaşmaktadır.³⁶ Küreselleşme üniversiteler için bir takım fırsatlar sunmaktadır. Aktay³⁷ göre üniversite öğrencilerine, akademisyenlere eğitimde internet erişimiyle birlikte küresel imkânlar sağlamaktadır. Kellner'e³⁸ göre 21. yüzyılın eşliğindeki değişimler yeni teknolojiler (bilgisayar, bilgi, haberleşme ve multimedya) sağlamaktadır. Küreselleşme beraberinde üniversite için birçok tehdidi de beraberinde getirmektedir. Scott'a³⁹ göre küreselleşme üniversitelere karşı yapılan en büyük meydan okumadır. Üniversite üç önemli hususta küreselleşmenin meydan okumasıyla karşı karşıyadır: (1) Üniversitelerin ulusal kültürü belirleyip yayma misyonu ile küreselleşme arasında bir uyumsuzluk gelişmektedir. (2) Gerek iletişim ve bilişim teknolojisinin etkisiyle, gerekse küresel araştırma kültürü ağların etkisiyle öğretimini homojenleşmesi ulusal kültürler şeklinde ifade edilen "*farklılıkları*" eritmektedir. (3) Kamu üniversitelerinin malî açıdan bağlı olduğu devletin sosyal yönünün küreselleşmeyle zayıflatılması gelirinin azalmasına yol açmaktadır. Apple'a⁴⁰ ve Aktay'a⁴¹ göre küreselleşme düşük ve orta sınıflardan gelenler için ortaöğretim ve yükseköğretimde "*eğitimde fırsat eşitsizliği*" yaratmaktadır. Lee'ye⁴² göre bir başka tehdit ise, devletin yükseköğretime ayırdığı fonların-payların pek çok ülkede azaltılmasıdır. Kellner'e⁴³ göre yükseköğretimde de olmak üzere bilgi ve teknolojiye sahip olanlar ile olmayanlar arasında "*dijital*

36 Tural, N. K. (2002) Küreselleşmenin üniversite üzerine etkileri: Çeşitli ülkelerden örnekler, Eğitim Araştırmaları, 2 (6), s.109-113

37 Aktay, Y. (2002). Eğitimde küresel imkânlar- küreselleşen dünyada fırsat eşitsizliği ve özgürleşim fırsatları üzerine, Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri, 2 (1), s.18-19

38 Kellner, D. (2002). Yeni teknolojiler / yeni okur-yazarlıklar: Yeni binyılda eğitimin yeniden yapılandırılması, Çeviren: Ayşe Taşkent, Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri, 2 (1), s.107-108

39 Scott, P. (2002). Küreselleşme ve üniversite: 21. yüzyılın önündeki meydan okumalar, Çeviren: Seda Çiftçi, Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimler, 2 (1), s.197

40 Apple, M. W. (2002). Küresel tehlikeler: Eğitimdeki eşitsizlikler ve neo-liberal politikaların mukayesesi, Çeviren: M. Hilmi Baş, Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri, 2 (1), s.28-43

41 Aktay, Y. (2002). Eğitimde küresel imkânlar- küreselleşen dünyada fırsat eşitsizliği ve özgürleşim fırsatları üzerine, Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri, 2 (1), s.13-18

42 Lee, M. N. N. (2002). Eğitimde küresel eğilimler, Çeviren M. Hilmi Baş, Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri, 2 (1), s.165

43 Kellner, D. (2002). Yeni teknolojiler / yeni okur-yazarlıklar: Yeni binyılda eğitimin yeniden yapılandırılması, Çeviren: Ayşe Taşkent, Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri, 2 (1), s.110-111

*bölünme*⁴⁴ ortaya çıkmıştır. “Dijital bölünme”, bilgi ve teknolojiye sahip olan ve olmayan üniversiteleri birbirinden ayırmaktadır. Bu da bir tehdit olarak nitelendirilebilir.

Günümüz dünyası hızla değişmekte ve değişen koşullar beraberinde birçok yenilikleri beraberinde getirmektedir. Ulusal ve uluslararası değişme ve gelişmeler, tüm bireyleri ve kurumları etkilemektedir. 20. yüzyılın son çeyreğinden itibaren ivme kazanan dünyadaki siyasi, toplumsal, ekonomik ve teknolojik değişmeler, içinde bulunduğumuz 21. yüzyılda da artarak devam etmektedir. Dünyada yükseköğretimin geleceğin yapılmasında, yeni neslin gereksinim duyulan bilgi, beceri ve ideallerle donatılmasında, sosyokültürel ve ekonomik gelişmedeki yaşamsal önemini kavramada artan bir duyarlılık söz konusudur. Bilişim teknolojisinin ucuzlaması ve giderek yaygınlaşması mesafe ve sınır kavramlarını ortadan kaldırmıştır. 21. yüzyılın başında, üniversiteler yepyeni bir dönüşüm yaşamaktadır. Yaşamakta olan bu dönüşüm, sadece 21. yüzyılın ve üçüncü bin yılın başlangıcı dolayısıyla Dünya ölçeğinde gözlenen, daha iyi işleyen bir eğitim ve yükseköğretim sistemi arayışı çabalarının sonucu değil, aynı zamanda, teknolojik sürecin, hayatın bütün alanlarını dönüştürecek düzeye gelmiş olmasıyla açıklanabilir. Bu durum, 21. yüzyılın başlangıcı ile teknolojinin dönüşüme yol açan nitelik kazandığı dönemin çakışmasının bir sonucudur. Küreselleşen dünyada, yükseköğretim de giderek ülkelere özgü bir etkinlik olmaktan çıkarak küresel bir etkinlik haline gelmektedir. Yükseköğretime erişimin kitleselleşmesi ve evrenselleşmesi açısından da değerlendirilmesi gereken uluslararasılaşma sürecinin en önemli unsurlarından biri, öğrenci hareketliliğidir. Genç nüfus yoğunluğunun yüksek olduğu gelişmekte olan ülkelere, gelişmiş ülkelere yönelik büyük yükseköğrenim talebi karşısında, gelişmiş ülkelerin yükseköğretim sistemleri, öğrenci hareketliliğine giderek daha açık hâle gelmektedir. Örneğin, OECD ülkelerinde yükseköğrenim gören yabancı öğrencilerin sayısı son 20 yılda iki katına çıkarak 1.6 milyona ulaşmıştır. ABD’deki lisansüstü eğitim almak için gelen yabancı öğrenciler ülkenin geleceğinde bilginin ve bilimin gelişmesinde bir kaynak olarak görülmektedir. İletişim teknolojisindeki gelişmeler, yükseköğretiminin küreselleşmesinde öğrencilerin yer değiştirmesine bağlı olmayan yeni hareketlilik biçimleri yaratmaktadır. Bu bağlamda son yıllarda giderek yaygınlaşan bir uygulama “*program hareketliliği*” olmuştur. Bu uy-

44 Dijital bölünme, modern ekonomi ve toplum içinde, bilgi teknolojisine sahip olanlar ve olmayanlar arasındaki bölünmeleri ifade etmek için, bu konuyla ilişkili olarak ortaya konmuş bir terimdir. ABD Ticaret Bakanlığı, Temmuz 1999 içinde dijital bölünmenin belirgin bir biçimde artan rekabet ile ilişkili olduğunu iddia eden raporlar sunmuştur. Stanford Üniversitesi, Cheskin Araştırmaları ve Forester Enstitüsü’nün iddialarıyla ortaya konan son çalışmalar eğitim ve sınıfın, ırk bölünmelerinin yapılmasından daha önemli bir faktör olduğunu ortaya koymuştur. Her halükarda bilgi teknolojisine sahip olanlar ve olmayanlar arasında farklı bir bölünmenin varlığı açıktır (Kellner, D. (2002). Yeni teknolojiler / yeni okur-yazarlıklar: Yeni binyılda eğitimin yeniden yapılandırılması, Çeviren: Ayşe Taşkent, Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri, 2 (1), s.110).

gulama çerçevesinde öğrenciler bir başka ülkenin eğitim programlarına, yurtdışına gitmeden ve genellikle sanal eğitim tekniklerinden yararlanarak, kendi ülkelerinde kayıt olabilmekte ve derece alabilmektedirler. Bir başka uygulama ise, gelişmiş ülke üniversitelerinin, başka ülkelerde açtıkları yerleşkelerde eğitim vermesi şeklinde olmakta ve bu durumda da bir tür “kurumsal hareketlilik” yaratılmaktadır. Yükseköğretimin uluslararasılaşması sürecinin bir diğer önemli unsuru da, iki ya da daha çok ülkenin ortak bir yükseköğretim kurumu oluşturmak üzere bir araya gelmeleridir. Uluslararasılaşma sürecinde şube-kampüs modeli yanında, son dönemlerde doğrudan iki devletin ortak bir yükseköğretim kurumu kurmak üzere bir araya gelmeleri de söz konusu olmaktadır. Küreselleşmenin yükseköğretim üzerinde önemli etkileri olmuştur. Bu etkileri; hükümetlerin yükseköğretime ayırdıkları bütçelerin azalması, üniversitelerde faydacılık, teknoloji destekli öğretme ve dünya genelinde öğrenci pazarı hacminin büyümesiyle birlikte bu hizmeti sunanlara yönelik yaptırımların ortaya çıkması şeklinde sıralamak mümkündür. Finansal zorunluluklar, değişen toplum ihtiyaçları, teknoloji ve piyasa güçleri üniversiteyi değişime/dönüşüme zorlayan faktörlerdir.⁴⁵

Girişimci Üniversite

Gürüz’ün⁴⁶ her üniversite öğretim üyesinin gönlünde yatan üniversite olduğunu söylediği modern üniversite Kwiek’e⁴⁷ göre Kant ve Fichte’den Scheiermacher ve Wilhelm von Humboldt’a kadar Alman filozoflarının entelektüel çalışmalarının bir ürünüdür. Buna göre modern üniversite: (1) Alman felsefi kurucuları tarafından ulus devletin tasarrufuna bırakılmıştır. (2) Üniversite geleneksel olarak kamu gelirlerinin geniş çaplı bir tüketici-

- 45 Erdem, A. R. (2002) Pamukkale Üniversitesi’nin bugünü ve geleceğine ilişkin önemli iç ve dış paydaşlarının (ilgi gruplarının) algıları, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir, Türkiye; Günay, D. (2007) Yirmibirinci yüzyılda üniversite, Editör: Coşkun C.Aktan, Değişim çağında yükseköğretim içinde sayfa 77-88, Yaşar Üniversitesi Yayını, İzmir; Rehber, E. (2007) Dünyada değişen yükseköğretim ve kalite anlayışı, Editör: Coşkun Can Aktan, Değişim çağında yükseköğretim içinde 211-243, Birinci baskı, İzmir: Yaşar Üniversitesi; YÖK (2007) Türkiye’nin yükseköğretim stratejisi, Yayın No: 2007-1, Ankara, Türkiye ; Çınar, İ. (2009) Küreselleşme, eğitim ve gelecek, Kuramsal Eğitimbilim, 2 (1), s.14-30 ; Odabaşı, F. & Fırat, M. & İzmirli, S. & Çankaya, S. & Mısırlı, A. (2010) Küreselleşen dünyada akademisyen olmak, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 10 (3), s.127-142; Çetinsaya, G. (2014) Büyüme, kalite, uluslararasılaşma: Türkiye yükseköğretimi için bir yol haritası, Birinci Baskı, Ankara: Yükseköğretim Kurulu, Yayın No: 2014/2; Şeremet, M. (2015) Türkiye ve İngiltere yükseköğretimindeki uluslararasılaşma politikalarına karşılaştırmalı bir yaklaşım, Yükseköğretim ve Bilim Dergisi, 5 (1), s.27-31
- 46 Gürüz, K. (2001). Dünyada ve Türkiye’de Yükseköğretim (Tarihçe ve Bugünkü Sevk ve İdare Sistemleri) Ankara: ÖSYM Yayınları 4, s.283
- 47 Kwiek, M. (2002). Yükseköğretimi yeniden düşünürken yeni bir paradigma olarak küreselleşme: gelecek için göstergeler, (Çeviren: Emrah Akbaş), Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri, 2 (1), s.137-139

sidir. Gürüz⁴⁸, modern üniversitenin kamu kaynaklarına büyük ölçüde bağımlı olduğundan, özerkliğinin mümkün olamayacağını ve “*girişimci üniversite modeli*” ne geçişi savunmaktadır. Gürüz, girişimcilik ve gelir kaynaklarının çeşitlendirilmesi temeline dayalı “*girişimci üniversite modeli*” ne geçişin gerekçesini şu şekilde açıklamaktadır: “*Günümüz üniversiteleri artık faaliyet alanlarını sadece kendi mensuplarının değer yargularına göre tespit etmekten ziyade, faaliyetlerin türlerini ve alanlarını toplumun gereksinim ve beklentileri ile kendilerine tahsis edilen kaynaklara göre belirleyen kurumlardır. Dolayısıyla, çağdaş üniversite, toplumun her kesimi ile bütünleşmiş, faaliyetleri bakımından topluma karşı olan sorumluluğunu ne ölçüde yerine getirdiği denetlenen ve faaliyetleri toplum tarafından yönlendirilen, sahip olduğu her türlü tesis, teçhizat, bilgi birikimi ve insangücünü girişimci bir zihniyetle değerlendirerek ek mali kaynak yaratan, modern işletmecilik teknikleri ile yönetilen fevkalade karmaşık yapıya sahip bir kurumdur.*” Yavuz’a⁴⁹ göre girişimci üniversitenin devlet ile dolaylı mekanizmalar üzerinden ilişki kurması ve bunun sonucu olarak da devlete karşı özerkliğinin artırılması hedeflenmektedir. Modern üniversiteye kıyasla girişimci üniversite, sanayi ile bilginin üretim öncesi ve sonrası aşamalarında gelir çeşitliliği yaratma amacını ön planda tutan bir işbirliği içerisindedir. İbicioğlu & Taş & Özmen’e⁵⁰ göre girişimci üniversite misyonu, üniversitelerin bazı faaliyet alanlarında ticari aktivitelere katılmalarını, bireylere öğretilen bilgilerin pratik olarak hayata geçirilmesini ve girişimci özellikli birey yetiştirmeyi hedeflemektedir. Girişimci üniversitenin gelişmesinde neo-liberal politika ve uygulamaların üniversiteye uyarlanması etkisi büyük olmuştur. Didou’ya⁵¹ göre gelişmiş bir yükseköğretim sistemine sahip olan ABD ve Kanada uluslararası eğitimi satılacak bir hizmet, pazar mantığı içinde ve malî bir kaynak olarak görmektedirler. Scott’a⁵² göre Amerika Birleşik Devletleri’nde şirket üniversitelerinin artması yükseköğretimin ticarileşmesinin en güçlü kanıtıdır. Slaughter & Lselie⁵³ göre üniversiteler tıpkı büyük şirketler gibi yönetilmeye başlanmıştır. Üniversiteler bilgiye, pazara sunulabilen ve satılabilen bir meta olarak yaklaşmaya başlamışlardır. Hangi derslerin verileceğini, hangi araştırmaların destekleneceğini, hangi öğrenci profiline hizmet edilece-

48 Gürüz, K. (2001). Dünyada ve Türkiye’de Yükseköğretim (Tarihçe ve Bugünkü Sevk ve İdare Sistemleri) Ankara: ÖSYM Yayınları 4, s.283

49 Yavuz, M. (2012) Neden Yükseköğretim Reformu?, Yükseköğretim ve Bilim Dergisi, 2 (özel sayı), s.3

50 İbicioğlu, H. & Taş, S. & Özmen, İ. (2010) Üniversite eğitiminin girişimcilik düşüncesinin değişimine etkisi: üniversite öğrencileri üzerine bir uygulama, Alanya İşletme Fakültesi Dergisi, 2(1), s.74

51 Didou-Aupetit, S. (2002). Küreselleşme, nafta ve Meksika’da yükseköğretim sistemi: konular, tehditler ve reformlar, Çevirenler: Haşim Koç, Gülçin Tunalı-Koç, Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri, 2 (1), s.88

52 Scott, P. (2002). Küreselleşme ve üniversite: 21. yüzyılın önündeki meydan okumalar, Çeviren: Seda Çiftçi, Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri, 2 (1), s.208

53 1999

ğini ve hangi kayıt politikasının benimseneceğini belirleyen artık pazardır. Gerçek iş dünyasında kullanılan stratejik planlama, toplam kalite yönetimi, ISO belgeleri gibi yöntemler pek çok kamu üniversitesinde kurumsallaştırılmaktadır. Verimlilik ve üretkenliği yeniden yapılandırmak amacıyla akademik personelin part-time ve geçici şekilde atanmaları inanılmaz oranlarda artmıştır. Aynı zamanda akademik personel program yelpazelerini genişletmek için yeni teşebbüsler yapmaları konusunda büyük baskı altındadır.⁵⁴ Aslan'a⁵⁵ göre girişimci üniversitede gerçeği arayış, bilim aşkı, meslektaşlar arası işbirliği ve dayanışma giderek anlamsızlaşırken; akademik etkinliklerin daha fazla sayılarla ifade edildiği, performans ölçümünün akademik yaşama hâkim kılındığı, rekabetin ağır bastığı, verimliliğin ve girişimciliğin üniversite başarısında temel kıstas olduğu, akademik değerlendirmelerde giderek niceliksel merkezi ölçütlere yönelmenin olduğu gözlenmektedir. Kwiek⁵⁶ bu durumu şu şekilde yorumlamaktadır: Tamamen neoliberal ekonomi mantığının belirlediği çerçevede faaliyet göstermeye razı olan üniversite geçen zamanla birlikte sadece bir şirket haline gelecektir ve bir "eğitim şirketi" olduğu gerçeği ona teselli sağlamayacaktır. Bu da modern bir kurum olarak üniversitenin sonu olacaktır.

AR-GE ve patent

Genel olarak AR-GE; yeni bir ürünün üretilmesi, ürün kalitesi veya standardının yükseltilmesi, maliyet düşürücü ve standart yükseltici mahiyette yeni tekniklerin uygulanması, yeni üretim teknolojilerinin geliştirilmesi, yeni bir teknolojinin yurt koşullarına uyumunun sağlanması, mevcut teknolojilerin iyileştirilmesi ve bunlara yenilerin uyarlanması amacıyla yapılan, bilimsel esaslara uygun olarak yürütülen ve her aşaması belirlenmiş çalışmaları ve bunların sonuçlarını kapsamaktadır. Kiper'e⁵⁷ göre "Ar-Ge, teknoloji edinme ve geliştirme, yetkin insan kaynakları ve bu kapsamda tam zamanlı araştırmacı sayısı vb. alanlardaki gelişmeler ve bu kapsamdaki çalışmaların büyüklüğüne, yayılmasına ve sürdürülebilirliğine bağlı olarak da ulusal bir kültür haline gelmiş Ar-Ge yoğun, yüksek yenilikçilik becerisi ve bunların sonuçları olarak yüksek katma değerli üretim ülkelerinin gelişmişliğinin anahtarı olmuştur." Patentlerin kaynağı durumunda ki ar-ge çalışmalarında en büyük pay üniversitelerindir. Üniversitelerde

54 Lee, M. N. N. (2002). Eğitimde küresel eğilimler, Çeviren M. Hilmi Baş, Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri, 2 (1), s.165

55 Aslan, G. (2010) Öğretim üyelerinin "girişimci üniversite" ve "üniversite sanayi işbirliği" kavramlarına ilişkin görüşleri, Eğitim, Bilim, Toplum Dergisi, 8 (30), s.19

56 Kwiek, M. (2002). Yükseköğretimi yeniden düşünürken yeni bir paradigma olarak küreselleşme: gelecek için göstergeler, (Çeviren: Emrah Akbaş), Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri, 2 (1), s.143

57 Kiper, M. (2010) Dünyada ve Türkiye'de üniversite-sanayi işbirliği, Ankara: Türkiye Teknoloji Geliştirme Vakfı Yayını, 18

bilimsel çalışmalar sonucunda üretilen yenilikler ve buluşların patent ile korunması, sanayinin bu yeniliklerden faydalanması ve üniversite- sanayi işbirliğinin geliştirilmesi açısından büyük önem taşımaktadır. Ayrıca dünyadaki teknik bilginin % 80'i patent dökümanlarında yer almaktadır. (AR-GE) çalışmalarında bu bilgilerin kullanılması yatırımların ve zamanın boşa harcanmasını engelleyecektir.⁵⁸

Patentler bir bakıma bilimsel araştırma sonuçlarının teknolojiye dönüştürülmesinin göstergesi olarak kabul edilmektedir. Bununla birlikte birçok patentin teknolojik uygulamaya dönüşme oranı da düşüktür. Patentlerle ilgili istatistikler genellikle her ülkenin patent ofisinde tutulmaktadır. Patent 4 temel ilke üzerine kuruludur. Bu dört temel ilke, (1) zihni ürünlerin tanınması, (2) buluş sahibinin ödüllendirilmesi, (3) yenilik faaliyetlerinin özendirilmesi ve (4) Araştırma –geliştirme [AR-GE] sonuçlarına dayanarak teknik bilginin yaygınlaştırılmasıdır. Patentler ar-ge çalışmalarının bir sonucu olarak ortaya konmaktadır.⁵⁹ Üniversitelerin en değerli kaynağı fikri mülkiyete dayalı gelirler olabilir. Ancak Türkiye'de bugün üniversitelerin bu tür haklarını ticarileştirme imkânı bulunmamaktadır. Avrupa, ABD hatta Çin Üniversitelerinde önemli gelir kaynağı sayılan fikri mülkiyet hakları bu nedenle değerlendirilememektedir. Diğer ülkelerde üniversitelerin kurduğu Teknoloji Transfer şirketleri bu konuda önemli bir örnek oluşturmaktadır. İsteyen üniversitelerin, fikri mülkiyeti ticarileştirmek üzere şirket kurmasına olanak sağlanmalıdır. Bu şirketlerin ana sermayedarı üniversitelerin kendileri veya döner sermaye işletmeleri olacak şekilde bir düzenlemeye gidilmesi yararlı olacaktır. Ayrıca üniversiteler patent stratejilerine dayalı araştırma-geliştirme (ar-ge) uygulamalarına ağırlık vermelidir.⁶⁰

58 TPE, Üniversite Ar-ge'sine patent desteği, İnternette 01.04.2008 'de http://www.turkpatent.gov.tr/portal/duyurular/Gazi_Toplanti.pdf adresinden alınmıştır; Kılınç, N. Yeni ekonomi: piyasa, rekabet ve ar-ge, İnternette 01.04.2008'de paribus.tr.googlepages.com/kilinc.doc adresinden alınmıştır; Gümüş, Ş. Ar-ge ve patent, İnternette 01.04.2008'de www.acarpatent.com/yazdir.asp?id=686 - 10k adresinden alınmıştır; TÜİK, 2008 Yılı Araştırma ve Geliştirme Faaliyetleri Araştırması, Haber Bülteni, Sayı: 31, İnternette 01.04.2008 'de http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?tb_id=8&ust_id=2 adresinden alınmıştır; Erkek, 2011; TÜBİTAK (2011) Türkiye bilim, teknoloji ve yenilik sistemi ve performans göstergeleri, Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu, Ankara; Öztemel, E. (2013) Yükseköğretim kurumlarında araştırma ve inovasyon kültürünün oluşturulması, Yükseköğretim Dergisi, 3 (1), s.22-29

59 Erdem, A. R. (2013) Bilgi toplumunda üniversitenin değişen rolleri ve görevleri, Yükseköğretim Dergisi, 3 (2), s.116

60 YÖK (2007) Türkiye'nin yükseköğretim stratejisi, Yayın No: 2007-1, Ankara, Türkiye, s.204

12 Kasım 2007 tarihli “Bilgi Çağı” dergisine konuşan, Toshiba’nın Teknolojiden Sorumlu Başkanı Dr. Katsuhiko Yamashita sanayi için üniversitelerle işbirliğinin önemini şöyle açıklamaktadır:

“Eğer dünyanın geri kalanı ile bağlantılı bir ülkede faaliyet gösteren bir şirketseniz üniversiteler ile işbirliğine gitmeye mecbursunuz. Bunun dört ana nedeni var.

Öncelikli iki neden teknolojinin her alanda, tarihte daha önce hiç olmadığı kadar hızlı gelişmesi ve rekabetin artması. Eğer aynı alanlarda faaliyet gösteren rakiplerinizden hızlı olmazsanız patentleşebilecek pek çok temel teknolojiyi onlara kaptırabilirsiniz. Bu da rekabetçiliğinizin birkaç yıl içinde yok olması anlamına gelir. Böyle bir sonla karşılaşmak için tüm şirketler üniversitelerin teknoloji üretme potansiyelinden faydalanmak durumundalar.

Üniversite - sanayi işbirliği için diğer önemli bir sebep ise para. Hiçbir şirket artık temel bilimlerde araştırma yapamıyor. Fizik ve kimya gibi bilimlerdeki hızlı gelişme özel alanlar oluşturdu ve bu konularda araştırma yapabilecek insan kaynağı bulmak ve laboratuvarlara yatırım yapmak bir şirket için büyük maliyetler getiriyor.

Son olarak artık öğrenciler üniversitelerden sadece teorik bilgiler edinerek mezun olmak istemiyorlar. İş dünyasına yakınlaşmak, araştırmalarının sonuçlarını daha çabuk almak ve toplumda yarattıklarını ve değişiklikleri görebilmek istiyorlar.”⁶¹

Üniversite-sanayi işbirliği ve teknoparklar / teknokentler

Amerika Birleşik Devletleri’nin bugün geldiği teknolojik gelişmişlikte; üniversite-sanayi işbirliğinin önemini çok eskilerde keşfetmesi ve gerek uygulamaları ve gerekse de yaptığı yasal düzenlemelerle işbirliği süreçlerini ve uygulamalarını sürekli geliştirmesinin büyük etkisi vardır. Üniversite-sanayi işbirliği ve iletişiminin yoğun olarak yaşandığı yerler olarak teknoparklar karşımıza çıkmaktadır. İlk teknopark örneklerinin, Amerika Birleşik Devletleri’nde girişimci üniversite öğretim üyelerinin bilgi ve Ar-Ge birikimlerini ekonomik değere yani üretime çevirme isteklerinden ortaya çıkmıştır. Teknoparkların ortaya çıkışının bir diğer nedeni, işsizlik sorunsalının çözümünde üniversitelerin yetersizliği ve bu yüzden üniversitelere yöneltilen eleştiridir. Dolayısıyla, üniversiteler yerel yönetimlerle işbirliğine girerek, üniversite sanayi işbirliğinin sağlanmasının yanı sıra istihdam olanaklarının artırılması ve yeni iş alanlarının yaratı-

61 Kiper, M. (2010) Dünyada ve Türkiye’de üniversite-sanayi işbirliği, Ankara: Türkiye Teknoloji Geliştirme Vakfı Yayını, 17

arak ekonomik yapının istikrara kavuşmasına yardımcı olmak amacıyla teknopark oluşumlarında aktif olarak rol oynamışlardır. Teknopark fikri ilk olarak 1950 yılında Stanford Üniversitesi'nin öncülüğünde yaptıkları araştırmaları ticarileştirmek isteyen bir grup araştırmacının çabalarıyla Amerika'da ortaya çıkmıştır. Bu girişim ya da günümüzde bilinen adıyla “Silikon Vadisi” aynı zamanda dünyanın en çok tanınan teknoparkıdır. ABD'den başlayarak bu mekanizma bölgesel inovasyon stratejilerinde önemli bir araç olarak kullanılmaya başlanmıştır. Teknoparklar Avrupa Birliği'nde ve Asya ülkelerinde ileri teknoloji odaklı gelişme stratejilerinin odağını oluşturacak şekilde ancak Amerika Birleşik Devletleri'ndeki girişimci güdümlü yaklaşımın tersine kamu güdümlü ya da daha merkezi bir yaklaşımla bölgesel yapıların gelişmesinde etkili olmuştur. Teknoparklar özellikle gelişmiş Asya ülkelerinde beyin göçünün tersine çevrilmesinde ve yurtdışındaki ülke bilim adamlarından yararlanmak için de değerli bir araç olarak kullanılmaktadır.⁶²

DÖRDÜNCÜ NESİL ÜNİVERSİTE: Dönüştürücü tematik üniversite

Copernik, Galileo ve Newton'dan kaynaklanan ve mekanik bir paradigmaya sahip olan modern dönem bilim anlayışı, kuantum fiziğindeki gelişmelerle değişmeye başlamıştır. Modern dönemin Newtoncu bilim anlayışı sebep-sonuç ilişkisini kurmaya dayalıdır. Pozitivisttir. Pozitivist (akılcı) anlayış, *bilimsel* yöntemin, bilmek istediğimiz tüm nesnelere uygulanması ve bu nesnelere bilimsel açıklama için araştırılması gerektiğini savunur. Üniversitede uzmanlaşmayı ve belli bir alanda disipliner derinliği sağlayan pozitivist anlayış olmuştur. Kuantum fiziğinin bulguları pozitivistin tersine, hangi sonuçların daha olası gelebileceğini kestirmeye çalışıp; yapılan kestirimlerin doğru olmayabileceğini göstermektedir. Kuantum fiziğindeki gelişmeler ve postmodernizmle⁶³ birlikte pozitivist anlayışın gerçekliği ve

62 Kiper, M. (2010) Dünyada ve Türkiye'de üniversite-sanayi işbirliği, Ankara: Türkiye Teknoloji Geliştirme Vakfı Yayını; Özer, Y. E. (2011) Girişimci üniversite modeli ve Türkiye, Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 30 (2), s.85-100; Alkibay, S. & Orhaner, E. & Korkmaz, S. & Sertoğlu, A. E. (2012) Üniversite sanayi işbirliği çerçevesinde teknoparklar, yönetsel sorunları ve çözüm önerileri, Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 26 (2), s.65-90

63 Modernizmin eleştirisi üzerinde yükselen postmodernizm, genelde kapitalist toplumsal düzenin bir eleştirisi, uç modernleşmenin felsefi ve bilimsel temelini oluşturan, varlık bilim ve bilgi bilim kavramlarının eleştirisi olarak ortaya çıkmıştır. Postmodernizm, kendine yönelik itiraz ve eleştirileri de içine alarak devam eden bir modernite soruşturması ve tartışması olarak görülmektedir. Modernizm tarafından kutsanan her şey, postmodernizm tarafından sorgulanmaktadır. Postmodernizmin kes-yapıştır niteliği, bütünlükten yoksun oluşu, hem güçlü hem de zayıf yanıdır. Herkes postmodernizmde kendine göre bir şeyler bulabilir. Postmodernizm aynı zamanda sanayi sonrası bilgi toplumunu ifade etmektedir. (Aslan & Yıldırım, 2003; Şahin, İ. (2004) Postmodern çağ & hümanist eğitim, XIII. Ulusal Eğitim Bilimleri Kurultayı, 6-9 Temmuz 2004 İnönü Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Malatya, İnternette

uygulanabilirliği tartışmaya açılmıştır. Pozitivist ötesi (yorumlamacı) anlayış kabul görmeye başlamıştır. Pozitivizm ötesi yeni paradigmaya göre, gelecek ve yön belirsizdir, sadece olasılıklar bilinebilir. Doğada ilişkiler doğrusal değildir ve karşılıklı nedensellikten söz edilebilir. Geleceğin belirsizliği ve kesin sonuçların kestirilememesi, doğanın temel koşuludur. Yükselen paradigma bilimin nesnel bilgi üretme süreci olmadığını, bilimsel sürecin dünyanın göreliliğini temele alan bir süreç olduğunu vurgular. Gerçek, doğru ve bilgi sosyal kurgulardır. Diğer bir deyişle insanlar anlamların oluşturulması sürecine etkin bir biçimde katılır. Kuantum fiziğinin bulguları, postmodernizm, bilimde pozitivizm ötesi anlayışın kabul görmesi, üniversiteyi doğrudan/dolaylı ilgilendiren değişen toplumsal gereksinimler, yükseköğretim sisteminin değişmesi üniversite yapısında yeni bir paradigmatik değişimi zorunlu kılmaktadır.⁶⁴ Bu değişim beraberinde üniversitelerin tematikleşmesini de beraberinde getirmektedir. Sosyal Bilimler Üniversitesi, Fen Bilimleri Üniversitesi, Eğitim Üniversitesi, Sağlık Üniversitesi gibi tematik üniversiteler yaygınlaşmaktadır.

Dönüştürücü tematik üniversite

Üniversitenin topluma hizmet sunma işlevi bağlamında toplumsal sorumluluğu daha çok ön plana çıkmaktadır. Kamuya hesap verilebilirlik salt ekonomik olmaktan çıkmakta, toplumsal sorumluluk boyutu daha önemli hale gelmeye başlamıştır. Bu anlamda üniversiteler ekonomik hesap verilebilirliğin yanısıra toplumsal hesap verilebilirliğin de gereğini yapmakla yükümlü hale gelmektedir. 21. yüzyılın ilk çeyreğinden itibaren üniversitelerin toplumu dönüştürmede öncü rol üstlenmesi içinde buldukları toplumu hem daha ileri bir noktaya getirebilmeleri hem de toplumun üniversiteyle kaynaşması açısından bir zorunluluk haline gelmektedir. Yakın gelecekte her açıdan diğer toplumlara yön veren toplumlara baktığımızda, o toplumlardaki üniversitelerin toplumu farklılaştırma ve dönüştürme anlamında üzerine düşeni gereği gibi yerine getirdiği görülecektir. Diğer toplumlara yön veren toplumlardaki üniversitelere baktığımızda göz çarpan

01.06.2009'da <http://www.pegema.net/dosya/dokuman/63.pdf> adresinden indirildi.; Doğan, B. (2007). Yönetim ve örgüt kuramlarının tasnifinde modern ve postmodern ayrımı. Marmara Üniversitesi, İ.İ.B.F. Dergisi, XXIII (2), 185-201; Çağlar, N. (2008) Postmodern anlayışta siyaset ve kimlik, Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 13 (3), 369-386; Karaduman, S. (2010) Modernizmden postmodernizme kimliğin yapısal dönüşümü, Yaşar Üniversitesi Dergisi, 17 (5), 2886, 2899).

64 Kissack, M. (2002) Hermeneutik ve eğitim: İnsan bilimleri öğretmenleri için düşünceler, Çeviren: Vefa Taşdelen, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 35 (1-2), s.171-182; Çalık, T. & Sezgin, F. (2005) Küreselleşme, Bilgi Toplumu ve Eğitim, Gazi Üniversitesi Kastamonu Eğitim Dergisi, 13 (1), s.55-66; Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2005) Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri, Genişletilmiş 5. Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık; Çınar, İ. (2009) Küreselleşme, eğitim ve gelecek, Kuramsal Eğitimbilim, 2 (1), s.14-30; Şimşek, H. & Adıgüzel, T. (2012) Yükseköğretimde yeni bir üniversite paradigmasına doğru, Eğitim ve Bilim, 37 (166), s.250-260

iki önemli unsurun “*tematiklik*” ve “*dönüştürücülük*” olduğu görülecektir. Dördüncü nesil üniversite hem belirli bir alanda yoğunlaşan ve o alanla ilgili diğer disiplinlerle birlikte etkili çalıştığı için “*tematik*” hem de kendi alanlarıyla elde ettiği bilgileri etkili işe koşarak içinde bulunduğu toplumu dönüştürdükleri için de “*dönüştürücü*” özellikleriyle “*öncülüğün*” mimarı olacaktır. McGregor & Volckmann’a⁶⁵ göre 15-20 yıl süresince şekillenecek olan yeni üniversite eğitim, araştırma, hizmet anlayışı ile birlikte şu hedefleri barındıracaktır⁶⁶: (1) Toplumsal reformların güçlü bir ayağı olmak, (2) Bilim yapma geleneği ve bilgi toplumu eğitimini devam ettirmek, (3) Uygulamalı araştırmalar yapmak, (4) Kültürel ve entelektüel olarak farklı olan bireyleri barındırmak, (5) Paydaşlar ile işbirliği yaparak sektörler arası birleşmelerle farklı yaklaşımlar harmanlamak, (6) Disiplinler sınırların ötesine geçerek bölüm ve fakülte duvarlarını yıkarak entelektüel bir kaynaşma ortamı oluşturmak ve (7) Üniversite’yi sosyal yapının merkezine yerleştirerek, sosyal yapının gelişmesine doğrudan katkıda bulunmak.

Eklektik anlayışa yönelim

Dördüncü nesil üniversite tematik olduğu için belli bir alanda yoğunlaşacak fakat yoğunlaştığı alanla, disiplinle ilgili diğer disiplinlerle etkileşimi etkili gerçekleştirecektir. Dördüncü nesil üniversitede farklı disiplinlerin bir arada ve disiplinler arası sınırların esnek olduğu bir durum söz konusu olacaktır. Şimşek & Adıgüzel’e⁶⁷ göre bugün bilinen pek çok disiplinin ortadan kalktığı ve yeni adlar altında matris şekilde örgütlenmiş yeni disiplinlerin ortaya çıktığı üniversiteye tanık olmaktadır. Bunların pek çoğu disiplinlerarası bir özelliğe sahiptir. Yeni nesil üniversitede “*disiplinlerarası*”, “*çokdisiplinli*” ve “*disiplinlerötesi*”⁶⁸ çalışmalar esas olacaktır. Yeni nesil üniversite, değişik disiplinlerin kazandırdığı bilgi ve beceriler çerçevesinde dış dünyayı algılayabilme ve üzerinde düşünebilme becerisini geliştirmek amacı ile disiplinlerin bilgi ve yöntemlerinin birlikte kullanılabilmesi öğretim sürecini önemseyecektir.

65 2010

66 Şimşek, H. & Adıgüzel, T. (2012) Yükseköğretimde yeni bir üniversite paradigmasına doğru, *Eğitim ve Bilim*, 37 (166), s.257

67 Şimşek, H. & Adıgüzel, T. (2012) Yükseköğretimde yeni bir üniversite paradigmasına doğru, *Eğitim ve Bilim*, 37 (166), s.255-258

68 (1) *Disiplinlerarası*, iki veya daha fazla disiplinin ortaklaşa olarak belirli kavram, yöntem, işlem, terminoloji ve bilgi tabanının bütünlendirilmesi yoluyla birbirleriyle etkileşime girmesidir. (2) *Çokdisiplinlilik*, birbirleriyle ilgisiz gibi görünen birden fazla disiplinin, aralarında organik bir bağ veya odaklanmış işbirliği oluşturma kaygısı taşımadan yanyana getirilmesidir. (3) *Disiplinlerötesi* ise akademik olmayan uygulayıcılar ve akademiklerin birlikte çalışarak gerçek bir sorun tanımlama, araştırma ve çözümler geliştirme girişimidir (Şimşek, H. & Adıgüzel, T. (2012) Yükseköğretimde yeni bir üniversite paradigmasına doğru, *Eğitim ve Bilim*, 37 (166), s.250-260) Yükseköğretimde yeni bir üniversite paradigmasına doğru, *Eğitim ve Bilim*, 37 (166), s.258).

Sonuç

Günümüzde birinci nesil üniversite olarak “*eğitim üniversitesini*”, ikinci nesil üniversite olarak “*araştırma üniversitesini*”, üçüncü nesil üniversite olarak “*girişimci üniversiteyi*”, dördüncü nesil üniversite olarak da “*dönüştürücü tematik üniversiteyi*” görmekteyiz. Üniversite anlayışı değiştikçe üniversitenin görevleri-rolleri de değişmektedir. Birinci nesil üniversitede “*eğitim-öğretim*”, ikinci nesil üniversitede “*araştırma*”, üçüncü nesil üniversitede “*hizmet*” yeni şekillenen dördüncü nesil üniversitede ise “*dönüştürme*” ön plana çıkmaktadır.

Ülkemizde üniversite anlayışındaki değişim

Ülkemizde üniversite eğitimi Büyük Selçuklu İmparatorluğu’ndan günümüze kadar değişerek ve gelişerek devam etmektedir. Ülkemizde üniversite anlayışı olarak “*birinci nesil*” üniversite anlayışından “*dördüncü nesil*” üniversite anlayışına kadar değişik üniversite anlayışlarını görebilmekteyiz.

“*Birinci nesil*” üniversite anlayışı olarak eğitim üniversitesini Türkiye’de “*kitlesel eğitim üniversiteleri*” olarak görmekteyiz. Eğitim üniversiteleri Büyük Selçuklu İmparatorluğu Veziri Nizamülmülk’ün 1068 de Bağdat’ta açmış olduğu “*Nizamiye Medresesi*” ne kadar gitmektedir. Ülkemizde birinci nesil üniversite anlayışındaki asıl gelişme Cumhuriyet döneminde gerçekleştirilmiştir. Cumhuriyet döneminde birinci nesil üniversiteleri “*yaygınlaştırma*” ve “*modernleştirme*” çabalarını görmekteyiz. Bugün Türkiye’deki üniversitelerin çoğunun birinci nesil üniversite olarak “*eğitim-öğretim*” üzerine odaklandığı söylenebilir. Yıldız’a⁶⁹ göre Türkiye’deki üniversitelerin araştırma ve topluma hizmet işlevlerinden çok “*eğitim-öğretim*” işlevi üzerine odaklanarak; üniversitenin kazanımlarını pazar ya da hedef kitlenin beklentilerine göre tarif etmektedir. Bugün Türkiye’deki birinci nesil devlet ve vakıf üniversitelerinin değişime ve yenileşmeye yönelik çabaları da söz konusudur. Gündüz ve Balyer’e⁷⁰ göre öğretim elemanlarının, “*eğitim-öğretim*” ağırlıklı hizmet veren üniversitelerimizde değişim ve yenileşmeye ilişkin genel algıları “*orta düzeyde*” bir değişim ve yenileşme yapılması yönündedir. Öğretim elemanları öncelikle “*eğitim-öğretim*” ve “*öğrenci hizmetlerine*” yönelik değişim ve yenileşmeye ihtiyaç olduğunu belirtmişlerdir.

“*İkinci nesil*” üniversite anlayışı olarak araştırma üniversitesini

69 Yıldız, S. (2014) Üniversiteler ne vaat ediyor? Türkiye’deki üniversitelerin basın ilanları üzerine bir içerik analizi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 14 (2), s.168-169

70 Gündüz, Y. & balyer, A. (2013) Yükseköğretim örgütlerinde değişim ve yenileşmeye ilişkin akademik algılamalar, Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 12 (43), s.62-63

Türkiye’de “*İleri Teknoloji Enstitüleri*” olarak görmekteyiz. 1992 yılında özel bir yasayla diğer üniversitelerden farklı özelliklere sahip olarak, İzmir ve Gebze’de kurulan iki yüksek teknoloji enstitüsü araştırmaya dayalı eğitim modeliyle hizmet vermektedir. İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsü ve Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü, 1992 yılında kurulan, özellikle teknoloji alanlarında yüksek düzeyde araştırma, eğitim-öğretim, üretim, yayın ve danışmanlık yapan bir devlet üniversiteleridir.

“*Üçüncü nesil*” üniversite anlayışı olarak girişimci üniversiteyi Türkiye’de “*teknopark / teknokente sahip üniversite veya teknoloji geliştirme bölgelerinde yer alan üniversiteler*” olarak görmekteyiz. Özer’e⁷¹ göre Türkiye açısından “*girişimci üniversite*” olma yolunda olumlu uygulamalardan biri olan teknoloji geliştirme bölgelerini (TGB) göz ardı etmemek gerekmektedir. Teknoloji geliştirme bölgeleri üniversite, araştırma kurum ve kuruluşları ile üretim sektörlerinin işbirliğini sağlamayı, teknolojik bilgi üretmeyi, bu teknolojik bilgiyi ticarileştirmeyi, teknoloji yoğun üretimi ve girişimciliği destekleyen bölgelerdir. Teknoloji geliştirme bölgeleri aynı zamanda doğrudan yabancı yatırımı arttırmayı amaçlamaktadır. Teknoloji geliştirme bölgeleri üniversitelerle yakın işbirliği içerisinde ve bu durum akademisyenlere girişimcilik ve bilginin ticarileştirilmesi fırsatını vermektedir. Akademisyenlerin kurulacak teknoloji geliştirme bölgelerinde tam zamanlı ya da yarı zamanlı çalışma olanakları vardır ve bu gelirleri döner sermaye kapsamı dışında tutulmaktadır.

“*Dördüncü nesil*” üniversite anlayışı olarak dönüştürücü tematik üniversiteyi Türkiye’de “*tematik üniversiteler*” olarak görmekteyiz. Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi 2013 yılında kurulmuştur. 15 Nisan 2015 tarihinde kurulan Türkiye Sağlık Bilimleri Üniversitesi, İstanbul’da kurulan bir devlet üniversitesidir.

Üniversite anlayışında “*öncü*” yâda “*takipçi / taklitçi*” olmak

Üniversite anlayışındaki değişim, bilimsel ve toplumsal dinamiklerin getirdiği bir zorunluluk olarak yavaş yâda hızlı gerçekleşmektedir. Bir toplumdaki üniversite anlayışı “*bilimsel düşünebilme*” ve “*bilimsel yöntemi hayata geçirebilme*” açısından önemli ipuçları vermektedir. Bilimsel düşünebilmeyi ve bilimsel yöntemi benimsemiş ve hayata geçiren toplumlar üniversite anlayışındaki değişimlere “*öncülük*” etmektedir. Bunu gerçekleştiremeyen toplumlardaki üniversite anlayışı ise “*takip*” yâda daha kötüsü “*taklit*” konumundan öteye geçmemektedir.

71 Özer, Y. E. (2011) Girişimci üniversite modeli ve Türkiye, Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 30 (2), s.95-96

Kaynaklar

- Aktan, C. C. (2007) Sorbon'dan Bolonya'ya, Berlin'den Bergen'e: Avrupa'da yükseköğretim sistemlerinin harmonizasyonu ve yeniden yapılandırılmasına yönelik reform çalışmaları, *Değişim çağında yükseköğretim*, Yaşar Üniversitesi yayını, İzmir, İnternette 21.03.2008'de <http://www.canaktan.org/egitim/bolonya/aktan-bolonya.pdf> adresinden alınmıştır.
- Aktay, Y. (2002). Eğitimde küresel imkânlar- küreselleşen dünyada fırsat eşitsizliği ve özgürleşim fırsatları üzerine, *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 2 (1), 7-22
- Alkibay, S. & Orhaner, E. & Korkmaz, S. & Sertoğlu, A. E. (2012) Üniversite sanayi işbirliği çerçevesinde teknoparklar, yönetsel sorunları ve çözüm önerileri, *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 26 (2), 65-90
- Altınok, V. (2008) Yükseköğretimde ilke ve yönelimler neler olmalı?, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 19, 41-52
- Antalyalı, Ö. L. (2007) Tarihsel süreç içerisinde üniversite misyonlarının oluşumu, *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6, 25-40
- Apple, M. W. (2002). Küresel tehlikeler: Eğitimdeki eşitsizlikler ve neo-liberal politikaların mukayesesi, Çeviren: M. Hilmi Baş, *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 2 (1), 23-46
- Arimoto, A. Case Study: Trends in Higher Education and Academic Reforms from 1994 onwards in Japan, İnternette 15.07.2007'de <http://www.chet.org.za/papers/Japan.doc>, adresinden alınmıştır.
- Aslan, G. (2010) Öğretim üyelerinin "girişimci üniversite" ve "üniversite sanayi işbirliği" kavramlarına ilişkin görüşleri, *Eğitim, Bilim, Toplum Dergisi*, 8 (30) 7-22
- Aslan, S. ve Yılmaz, A. (2001). Modernizme bir başkaldırı projesi olarak Postmodernizm. *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 2 (2). 93-108
- Atalar, A. (2011) Araştırma üniversitelerinin temel özellikleri, Uluslararası Yükseköğretim Kongresi: Yeni Yönelişler ve Sorunlar, 27-29 Mayıs 2011, İstanbul, Bildiri kitabı, Cilt:1, 205-210
- Aydın, R. (2010a) Çağdaş üniversite, İnternette 09.05.2013'de <http://ramazanaydin.com/2010/03/22/94/> adresinden alınmıştır.
- Aydın, R. (2010b) Küreselleşme ve yükseköğretim, İnternette 09.05.2013'de <http://ramazanaydin.com/2010/02/12/kuresellesme-ve-yuksekogretim/> adresinden alınmıştır.
- Balkar, B. & Özgan, H. (2010) Küreselleşmenin ilköğretim kademesindeki eğitim sürecine etkilerine ilişkin öğretmen görüşleri, *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 10 (19), 1-22
- Ceyhan, E. M & Summak, S. (1999). *Haşlanmış kurbağa ve değişim yönetimi*, *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 5 (20), 521-544
- Çağlar, N. (2008) Postmodern anlayışta siyaset ve kimlik, *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 13 (3), 369-386
- Çalık, T. & Sezgin, F. (2005) Küreselleşme, Bilgi Toplumu ve Eğitim, *Gazi Üniversitesi Kastamonu Eğitim Dergisi*, 13 (1), 55-66
- Çeken, H. & Ökten, Ş. & Ateşoğlu, Ş. (2008) Eşitsizliği derinleştiren bir süreç olarak küreselleşme ve yoksulluk, *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 9 (2), 79-95
- Çelebioğlu, F. (1982). *Davranış açısından örgütsel değişim*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayın No: 3008

- Çelik, A. (1998) Bilgi toplumu üzerine bazı notlar, *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 15 (1), 53-59
- Çetinsaya, G. (2014) *Büyüme, kalite, uluslararasılaşma: Türkiye yükseköğretimi için bir yol haritası*, Birinci Baskı, Ankara: Yükseköğretim Kurulu, Yayın No: 2014/2
- Çınar, İ. (2009) Küreselleşme, eğitim ve gelecek, *Kuramsal Eğitim Bilim*, 2 (1), 14-30
- Çiftçi, M. (2010) Girişimci üniversite ve üçüncü kuşak üniversiteler, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 27, 341-348
- Çoban, H. (1997). *Bilgi Toplumuna Planlı Geçiş (Gelecekte Kaçılmaz)*, İstanbul: İnkılâp Kitabevi
- Davoudi, S. & Ellison, P. (2006) *Bologna Survey 2006*, Oxford Brookes University
- Didou-Aupetit, S. (2002). Küreselleşme, nafta ve Meksika'da yükseköğretim sistemi: konular, tehditler ve reformlar, Çevirenler: Haşim Koç, Gülçin Tunali-Koç, *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 2 (1), 81-92
- Doğan, B. (2007). Yönetim ve örgüt kuramlarının tasnifinde modern ve postmodern ayrımı. *Marmara Üniversitesi, İ.İ.B.F. Dergisi*, XXIII (2), 185-201
- Doğan, İ. (1994) Bilgi toplumu: Uzun ince bir yol, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 27 (1), 97-111
- Doğramacı, İ. (2000). *Günümüzde Rektör Seçimi ve Atama Krizi (Türkiye'de ve Dünyada Yükseköğretim Yönetimine Bakış)*, Ankara: Meteksan, İnternette 21. 04. 2002'de www.dogramaci.org/r-bol5.html adresinden alınmıştır.
- DPT (1995) *Dünyada küreselleşme ve bölgesel bütünleşmeler (alt komisyon raporu)*, Yayın No: 2375, Ankara
- DPT (2000) *Sekizinci beş yıllık kalkınma planı küreselleşme özel ihtisas komisyonu raporu*, Yayın no: 2544, Ankara
- Durukan, H. (2004) Ülkemizin kalkınmasında çağdaş üniversitelerin yeri, *Erzincan Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6 (2), 19-25
- Erdem, A. R. Başlarken, Eğitim Üzerine, DEHA20 Gazetesi, 25 Ekim 2000 Çarşamba, s. 11
- Erdem, A. R. (2002) Pamukkale Üniversitesi'nin bugünü ve geleceğine ilişkin önemli iç ve dış paydaşlarının (ilgi gruplarının) algıları, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir, Türkiye
- Erdem, A. R. (2004). Üniversitelerimiz arasındaki dijital bölünme ve Pamukkale Üniversitesi, *Eğitim Araştırmaları*, 4 (14), 187-199
- Erdem, A. R. (2005) Üniversitenin var oluş nedeni *Pamukkale Üniversitesi Eğitimi Fakültesi Dergisi*, 17, 104-116
- Erdem, A. R. (2006) Dünyadaki Yükseköğretimin Değişimi, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 15, 299-314
- Erdem, A. R. (2013) Bilgi toplumunda üniversitenin değişen rolleri ve görevleri, *Yükseköğretim Dergisi*, 3 (2), 109-120
- Erkek, D. (2011) AR-GE, İnovasyon ve Türkiye: Neredeyiz?, İnternette 21.02.2013'de <http://www.geka.org.tr/yukleme/dosya/16f80581dc639ad5f68c7f3b891eccdo.pdf> adresinden alınmıştır.
- Erol, N. (2010) Küreselleşme sürecinde örgütleri yeniden düşünmek, *Gazi Akademik Bakış Dergisi*, 4 (7), 79-89
- Froment, E. Graz Deklarasyonu 2003 (Berlin'den İleri: 2010 ve Ötesinde Üniversitelerin Rolü), Çevirenler: Esra Derle & Emine Bol Yazıcı, İnternette 21.03.2008'de www.

- bologna.gov.tr/documents/files/TemelBelgeler/GrazDeklarasyonu.doc adresinden alınmıştır.
- Gerçek, Z. (2011) Bütün, parçaların toplamından daha fazladır, *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, 1 (1), 39-42
- Güler, A. (1994) *Türkiye’de üniversite reformları*, Ankara: Adım Yayıncılık
- Gümüş, Ş. Ar-ge ve patent, İnternette 01.04.2008’de www.acarpatent.com/yazdir.asp?id=686-10k adresinden alınmıştır
- Günay, D. (2007) Yirmibirinci yüzyılda üniversite, Editör: Çoşkun C.Aktan, *Değişim çağında yükseköğretim* içinde sayfa 77-88, Yaşar Üniversitesi Yayını, İzmir
- Gündüz, M. (2002) Küreselleşen “sanki” dünyanın sosyal devlete saldırısı *Eğitim Araştırmaları*, 2 (6), 34-43
- Gündüz, Y. & balyer, A. (2013) Yükseköğretim örgütlerinde değişim ve yenileşmeye ilişkin akademik algılamalar, *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 12 (43), 47-66
- Gürak, H. (2003) Küreselleşme nereye götürüyor?, *Verimlilik Dergisi*, 2, İnternette 02.03.20112’de http://www.elelebizbize.com/e-kutuphane/hasangurak/Kuresellesme_Nereye.pdf adresinden alınmıştır.
- Gürüz, K. (2001). *Dünyada ve Türkiye’de Yükseköğretim (Tarihçe ve Bugünkü Sevki ve İdare Sistemleri)* Ankara: ÖSYM Yayınları 4
- Gürüz, K. (Koordinatör) & Şuhubi, E. A. M. & Şengör, C. & Türker, K. & Yurtsever, E. (1994). *Türkiye’de ve Dünyada Yükseköğretim, Bilim ve Teknoloji*, İstanbul: Türk Sanayicileri ve İşadamları Derneği (TÜSİAD)
- Güven, İ. (2002) Yeni gelişmeler ışığında yükseköğretimde yapısal dönüşümler, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 35 (1-2), 93-110
- ILO, Globalization, İnternette 20.11.2006’da http://www.itcilo.it/english/actrav/telearn/global/ilo/globe/new_page.htm adresinden alınmıştır.
- Kızılçelik, S. (2002) Kapitalizmin diasporası olarak küreselleşme *Eğitim Araştırmaları*, 2 (6), 12-33
- İbicioğlu, H. & Taş, S. & Özmen, İ. (2010) Üniversite eğitiminin girişimcilik düşüncesinin değişimine etkisi: üniversite öğrencileri üzerine bir uygulama, *Alanya İşletme Fakültesi Dergisi*, 2(1), 53-74
- Karaduman, S. (2010) Modernizmden postmodernizme kimliğin yapısal dönüşümü, *Yaşar Üniversitesi Dergisi*, 17 (5), 2886,2899
- Kaykayoglu, C. R. (1997) Üniversite-endüstri-devlet bilimsel işbirliğinin temelleri, III: Ulusal Makina Mühendisliği ve Eğitimi Sempozyumu, 16-17 Ekim 1997, İstanbul, Rapor ve Bildiriler Kitabı, 203-225
- Kellner, D. (2002). Yeni teknolojiler / yeni okur-yazarlıklar: Yeni binyılda eğitimin yeniden yapılandırılması, Çeviren: Ayşe Taşkent, *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 2 (1), 105-132
- Kılınç, N. Yeni ekonomi: piyasa, rekabet ve ar-ge, İnternette 01.04.2008’de tr.googlepages.com/kilinc.doc adresinden alınmıştır.
- Kissack, M. (2002) Hermeneutik ve eğitim: İnsan bilimleri öğretmenleri için düşünceler, Çeviren: Vefa Taşdelen, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 35 (1-2), 171-182
- Kiper, M. (2010) Dünyada ve Türkiye’de üniversite-sanayi işbirliği, Ankara: Türkiye Teknoloji Geliştirme Vakfı Yayını
- Korkut, H. (2001). *Sorgulanan yükseköğretim*, Ankara: Nobel Yayınları, Yayın No: 237

- Kuyumcu, A. & Erdoğan, T. (2008) Yükseköğretimin toplumsal değişmeye etkisi, *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 35: 240-250
- Kwiek, M. (2002). Yükseköğretimi yeniden düşünürken yeni bir paradigma olarak küreselleşme: gelecek için göstergeler, (Çeviren: Emrah Akbaş), *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 2 (1), 132-154
- Lee, M. N. N. (2002). Eğitimde küresel eğilimler, Çeviren M. Hilmi Baş, *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 2 (1), 155-168
- Mcburnie, G. (2002). Küreselleşme, GATS ve ulus-aşırı eğitim, Çevirenler: Haşim Koç, Gülçin Tunah-Koç, *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 2 (1), 169-190
- Milli, E. Küreselleşme ve eğitim, İnternette 20.11.2006'da http://egitisim.inonu.edu.tr/EMilli_kuresellesme.htm adresinden alınmıştır.
- Odabaşı, F. & Fırat, M. & İzmirli, S. & Çankaya, S. & Mısırlı, A. (2010) Küreselleşen dünyada akademisyen olmak, *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10 (3), 127-142
- Oğuz, S. (2012) Bilgi ekonomisi ve kapitalizm: Eleştirel bir yaklaşım, XVII. Türkiye'de İnternet Konferansı, 9 Kasım 2012 Anadolu Üniversitesi, İletişim Bilimleri Fakültesi, Yunus Emre Kampusu, Eskişehir, İnternette 09.05.2013'de inet-tr.org.tr/inetconf17/bildiri/12.pdf adresinden alınmıştır.
- Özdemir, S. (1996). *Eğitimde örgütsel yenileşme*, Ankara: Pegem, Yayın No: 27
- Özer, Y. E. (2011) Girişimci üniversite modeli ve Türkiye, *Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 30 (2), 85-100
- Öztemel, E. (2013) Yükseköğretim kurumlarında araştırma ve inovasyon kültürünün oluşturulması, *Yükseköğretim Dergisi*, 3 (1), 22-29
- Polat, C. (2006) Bilgi çağında üniversite eğitimi için bir açılım: Bilgi okuryazarlığı öğretimi, *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 29, 249-266
- Polat, C. & Odabaşı, H. (2008) Bilgi Toplumunda Yaşam Boyu Öğrenmenin Anahtarı: Bilgi Okuryazarlığı, Küreselleşme, Demokratikleşme ve Türkiye Uluslararası Sempozyumu, 27-30 Mart 2008, Antalya, Bildiri Kitabı, İnternette 09.06.2010'da <http://eprints.relis.org/12661/1/37.pdf> adresinden alınmıştır.
- Rehber, E. (2007) Dünyada değişen yükseköğretim ve kalite anlayışı, Editör: Coşkun Can Aktan, *Değişim çağında yükseköğretim içinde* 211-243, Birinci baskı, İzmir: Yaşar Üniversitesi
- Sağlam, M. (1979). *Örgütsel değişim*, Ankara: TODAİE Yayınları, No: 185
- Sakıncı, S. & Bursalıoğlu, S. A. (2012) Yükseköğretimde küresel bir değişim: Girişimci üniversite modeli, *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, 2 (2), 92-99
- Scott, P. (2002). Küreselleşme ve üniversite: 21. yüzyılın önündeki meydan okumalar, Çeviren: Seda Çiftçi, *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimler*, 2 (1), 191-208
- Sönmez, V. (2002) Küreselleşmenin felsefi temelleri, *Eğitim Araştırmaları*, 2 (6), 1-11
- Şahin, İ. (2004) Postmodern çağ & hümanist eğitim, XIII. Ulusal Eğitim Bilimleri Kurultayı, 6-9 Temmuz 2004 İnönü Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Malatya, İnternette 01.06.2009'da <http://www.pegema.net/dosya/dokuman/63.pdf> adresinden indirildi.
- Şeremet, M. (2015) Türkiye ve İngiltere yükseköğretimindeki uluslararasılaşma politikalarına karşılaştırmalı bir yaklaşım, *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, 5 (1), 27-31
- Şimşek, H. (1997). *21. Yüzyılın eşiğinde paradigmlar savaşı: Kaostaki Türkiye*, İstanbul: Sistem Yayıncılık, Araştırma-İnceleme Kitapları, No: 129

- Şimşek, H. & Adıgüzel, T. (2012) Yükseköğretimde yeni bir üniversite paradigmasına doğru, *Eğitim ve Bilim*, 37 (166), 250-260
- Tabancalı, E. (2000). Örgütsel değişim, *Yönetimde çağdaş yaklaşımlar (Uygulamalar ve sorunlar)* içinde 313-342, Editörler: Cevat Elma, Kamile Demir, Ankara: Anı Yayıncılık
- Tekeli, İ. (2012) Yükseköğretimde yeniden düzenleme arayışlarının nasıl temellendirilebileceği üzerine, *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, 2 (özel sayı), 6-10
- Tekeli, İ. (2014) Bilim ve Üniversite, Bilim ve Üniversite Sempozyumu, 18 Nisan 2014, Ankara
- Toğrol, E. (2012) Üniversitelerdeki gelişim: Britanya yükseköğretim sistemi, *Yükseköğretim Dergisi*, 2 (1), 56- 59
- Toylan, N. V. & Göktepe, E. A. (2010) Öğrenen organizasyon olarak üniversiteler: Türkiye'deki bir devlet üniversitesinde durum analizi, *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 2 (1), 61-68
- TPE, Üniversite Ar-ge'sine patent desteği, İnternette 01.04.2008 'de http://www.turkpatent.gov.tr/portal/duyurular/Gazi_Toplantı.pdf adresinden alınmıştır.
- TÜİK, 2008 Yılı Araştırma ve Geliştirme Faaliyetleri Araştırması, Haber Bülteni, Sayı: 31, İnternette 01.04.2008 'de http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?tb_id=8&ust_id=2 adresinden alınmıştır.
- Tural, N. K. (2002) Küreselleşmenin üniversite üzerine etkileri: Çeşitli ülkelerden örnekler, *Eğitim Araştırmaları*, 2 (6), 99-120
- Tural, N. K. (2004) *Küreselleşme ve üniversiteler*, Kök Yayıncılık, Ankara, Türkiye
- TÜBİTAK (2011) *Türkiye bilim, teknoloji ve yenilik sistemi ve performans göstergeleri*, Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu, Ankara
- UNESCO (2000) Yirmi birinci yüzyılda yükseköğretim, vizyon ve eylem, Türkçeye Uyarlayan: Gülsüm Baskan, *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 6 (22), 167-189
- Yang, R. & Vidovich, L. (2002) Üniversiteleri küreselleşme bağlamında konumlandırmak, Çeviren: Murtaza Bedir, *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 2 (1), 209-222
- Yavuz, M. (2012) Neden Yükseköğretim Reformu?, *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, 2 (özel sayı), 1-5
- Yeniçeri, Ö. (2002). *Örgütsel değişimin yöntemleri (Sorunlar, yöntemler, teknikler, stratejiler ve çözüm yolları)*, Ankara: Nobel Yayınları, Yayın No: 337
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2005) *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*, Genişletilmiş 5. Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık
- Yıldız, S. (2014) Üniversiteler ne vaat ediyor? Türkiye'deki üniversitelerin basın ilanları üzerine bir içerik analizi, *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 14 (2), 155-170
- Yılmaz, B. (1998) Bilgi toplumu: Eleştirel bir yaklaşım, *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 15 (1), 147-158
- YÖK (2007) *Türkiye'nin yükseköğretim stratejisi*, Yayın No: 2007-1, Ankara, Türkiye
- Yücel, Y. (2012): Transition to Knowledge Society in Turkey: Current State and Future Perspectives, *Turkish Studies*, 13 (3), 509-522
- Zeren, K. Üniversitelerin bilim karnesi, *Hürriyet*, 22 Eylül 2002 Pazar, 14-15

Change In Mental Of University: From The First Generation University To The Fourth Generation

Ali Rıza Erdem

Abstract

We consider higher education as a major factor in training qualified human sources as well as obtaining the knowledge which a country essentially needs in social service. The origins of higher education date back to Academia of Platon (B. C. 400), Lyceum of Aristotle (B. C. 387) and the Alexandria Museum (B. C. 330-220) due to the schools of especially imposing ways and theory system of Rome as a searching point in education. Today, higher education has taken over the role of training qualified human source, scientific research, maintenance, spreading and development of scientific background, as well as coming up with resolutions as to mankind's and the society's problems. Today, universities has become institutions which train staff for the industry and market as well as going on their studies coherent with industrial requirements. Looking at the higher education on global based, we see Anglo-Saxon countries which we call the West (The USA, Britain), along with the continent Europe (Germany, France, Sweden and Holland). In this respect, it could be concluded that these countries got through a long development period of countries based on scientific, technologic, cultural and socio-economic overhauls.

The major changes occurring in the first quarter of the 20th century also affected the education world along with other branches. In this respect, the higher education service couldn't keep away from such a change process in education. Consequently, a profound revision procedure also affects higher education, as well. In this revision process, there are several factors such as new technologies, new student forms (ever-increasing age-groups, working and returning students and ideal of life-long learning), new service-providers in higher education, profit-based company universities, virtual universities (e-university), ever-globalising student expectations, ever-increasing competition based-on marketing, social environment motivated by competition for success.

In this study, we depict the change prevailing from the first generation to the fourth generation universities, by which we could clarify the role and functions of universities in this process. Therefore, our study is of great in terms of giving information to varied parts related to higher education service about the qualifications and effects of higher education.

Keywords. Change, first generation university, second generation university, third generation university, fourth generation university.

Üniversite Anlayışındaki Değişim: Birinci Nesil Üniversiteden Dördüncü Nesil Üniversiteye

Ali Rıza Erdem

Özet

Yükseköğretim bir ülkenin gerek duyduğu nitelikli insan gücünün yetiştirilmesinde, bilginin üretilmesinde ve topluma hizmette önemli bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Yükseköğretimin kökenleri Eflatun'un Academia'sına (M.Ö. 400), Aristo'nun Lyceum'una (M.Ö. 387), Roma'nın özellikle retorik ve tartışma usul ve esaslarını öğreten okullarına ve hatta bir araştırma kurumu niteliğini taşıması nedeniyle İskenderiya Müzesi'ne (M.Ö. 330-200) kadar gitmektedir. Yükseköğretim kurumları üst düzey nitelikli insan gücü yetiştirme, bilimsel araştırma, bilimsel birikimi koruma, yayma ve geliştirme işlevinin yanında toplumun ve insanlığın sorunlarına ilişkin çözümler üretme işlevini de üstlenmiş bulunmaktadır. Bugün üniversiteler endüstri ve iş pazarı için eleman yetiştiren ve endüstrinin gereksinimleri doğrultusunda araştırma faaliyetlerini sürdüren kuruluşlar haline gelmişlerdir 21. yüzyılın başında dünyada yükseköğretime baktığımızda, yükseköğretime damgasını vuranın Batı diye adlandırdığımız Anglo-Sakson ülkeleri (Amerika Birleşik Devletleri, İngiltere) ve Kıta Avrupası ülkeleri (Almanya, Fransa, İsveç, Hollanda) olduğunu görmekteyiz. Bunun da temelinde, bu ülkelerin yüzlerce yıl süren bilimsel, teknolojik, kültürel, sosyo-ekonomik alt yapı, değişim ve gelişme sürecini yaşamaları yatmaktadır.

20 yüzyılın son çeyreğinde yaşanan büyük değişimler toplumdaki diğer sektörleri etkilediği gibi eğitimi de etkilemiştir. Eğitimdeki değişimlerden yükseköğretim de payını almıştır. Yükseköğretimde kalıcı ve derin değişiklikler yapan bir dönüşüm yaşanmaktadır. Üniversitelerde yaşanan dönüşümde yeni teknolojiler, yeni öğrenci biçimi (gittikçe çeşitlenen yaş grupları, geri dönen ve çalışan öğrenciler, yaşam boyu öğrenme ideali), yeni yükseköğretim sağlayıcıları, kar amaçlı şirket üniversiteleri, sanal üniversiteler, yeni ve gittikçe küreselleşen öğrencilerin beklentileri, gittikçe artan pazar odaklı rekabetçilik ve başarı hırsıyla dolu toplumsal çevre gibi etkenler etkin olmakta ve sonuçları hissedilmektedir.

Bu çalışmada birinci nesil üniversiteden dördüncü nesil üniversiteye kadar üniversite anlayışındaki değişim ele alınmaktadır. Bu çalışmanın amacı üniversite anlayışındaki değişimin üniversitelerin rolünü ve işlevlerini nasıl etkilediğini ortaya koymaktır. Çalışma üniversiteyle etkileşimde bulunan kesimlere üniversite anlayışındaki değişimin niteliğini ve etkilerini göstermesi açısından önem taşımaktadır.

Anahtar Kelimeler: Değişim, birinci nesil üniversite, ikinci nesil üniversite, üçüncü nesil üniversite, dördüncü nesil üniversite